

A Feasibility Study of Multiple Claims within a Single Petition in Iranian Civil and Administrative Proceedings

Badie Fathi ¹

1. Assistant Professor of Private Law, Faculty of Law and Humanities, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran; Email: Badie.fathi@atu.ac.ir

Abstract

Received:
17/09/2025
Revised:
25/10/2025
Accepted:
21/12/2025
**Published
online:**
28/12/2025

The principle of the independence of claims and causes of action, as one of the classical foundations of judicial procedure, requires that each claim be initiated through an independent petition and adjudicated separately. This principle, rooted in considerations of procedural efficiency, expeditious adjudication, and the safeguarding of the right of defense, has consistently been emphasized by both the Iranian legislature and judicial practice within the framework of Iranian civil procedure. Nevertheless, legislative and precedential developments in judicial proceedings demonstrate that strict adherence to this principle may, in certain circumstances, impede the realization of fair and effective adjudication. Consequently, the possibility of bringing multiple claims within a single petition (*joinder of claims* or *cumul des demandes*), where a sufficient connection exists among them (*lien de connexité*), has gradually been recognized as a significant exception to the principle of independence of claims. Adopting an analytical-critical approach, this study examines the theoretical and historical foundations of including multiple claims within a single petition in Islamic jurisprudence (*fiqh*), Iranian procedural laws, and judicial practice. In particular, it traces the evolution of this institution from the 1911 Law of the Principles of Procedure (*Qānūn-e Uṣūl-e Muḥākamāt*), through the 1939 Code of Civil Procedure, to Article 65 of the 2000 Code of Civil Procedure, as well as Articles 31 and 32 of the Law of the Court of Administrative Justice. The study further argues that, beyond cases in which claims are legally connected, the joinder of multiple claims within a single petition should also be considered permissible in circumstances where the claims are not formally connected, yet the court or administrative tribunal is competent to adjudicate them collectively within a unified proceeding. However, an important distinction exists between these two situations. In the former, where the claims are connected, the court is obligated to hear all claims jointly, even in the absence of territorial or relative jurisdiction. In the latter, by contrast, joinder remains subject to the discretionary competence of the court, and appellate courts may not exercise oversight over such discretion. In proceedings before the Court of Administrative Justice of Iran, unlike ordinary civil litigation, where multiple claims are included within a single petition and are deemed by the court to lack sufficient connection, the clerk of the court notifies the claimant(s) through a formal notice to separate the claims. Should such separation not be effected, the clerk is authorized to issue a dismissal/ inadmissibility order. In civil proceedings, however, due to the silence of the law, divergent solutions have been proposed in doctrine and judicial interpretation.

Keywords: Principle of Independence of Claims, Connection between Claims, Multiple Claims, Unity of Cause.

How To Cite: Fathi, B. (2025). A Feasibility Study of Multiple Claims within a Single Petition in Iranian Civil and Administrative Proceedings, *Journal of Comparative Public Law*, 2(4). 105-141. <https://www.doi.org/10.22091/cpl.2026.15387.1101>

Extended Abstract

As a general rule, only a single claim may be brought through one petition. Accordingly, one of the fundamental principles of judicial procedure, although some Iranian scholars have described it, perhaps somewhat exaggeratedly, as a *fundamental principle*, is the *principle of the independence of claims*. One of the principal consequences of this principle is that each claim or action must be initiated by means of a separate petition and adjudicated independently by the competent judicial authority. The rationale underlying this principle lies in considerations of procedural economy, efficiency, and expedition in adjudication. In this sense, the principle of independence of claims operates in furtherance of the broader principle of procedural swiftness. Nevertheless, where multiple claims are connected, or are capable of being adjudicated within a unified proceeding, the principle may admit important exceptions in the interests of sound adjudication and the avoidance of contradictory judgments. In essence, the principle of independence of claims derives from the procedural assumption that each legal demand preserves its own unique juridical character and therefore requires the establishment of its own constituent elements and procedural conditions. Yet where claims are sufficiently connected, they ought to be heard jointly in order to secure coherent and equitable adjudication. The principle further presupposes that each claim constitutes an independent legal entity requiring its own competent forum, evidentiary basis, and corresponding judicial remedy. Consequently, where unrelated claims are consolidated within a single petition, two distinct procedural trajectories become improperly merged into one proceeding. This consolidation gives rise to two principal difficulties. First, the simultaneous adjudication of unrelated claims disrupts the principle of procedural expedition. The judge is obligated to examine separately the constituent elements of each claim, thereby complicating judicial reasoning and delaying the issuance of a final judgment. Second, the joinder of unrelated claims may adversely affect the right of defense. Where numerous heterogeneous claims are aggregated within one petition, the defendant may encounter significant procedural ambiguity, as he or she must respond simultaneously to multiple legal and factual issues lacking structural connection. The strict approach adopted in Article 65 of the Iranian Code of Civil Procedure (2000) and Article 31 of the Law of the Court Administrative Justice, as amended in 2023, therefore becomes lucid. The purpose of the legislature is to restore procedural order through separation of claims and to prevent proceedings from degenerating into what might metaphorically be described as *an entangled procedural labyrinth*. Despite the legislature's explicit strictness regarding unrelated claims, where a genuine connection exists between claims, their joinder within a single petition is not merely permissible but, in certain cases, mandatory. This reflects the understanding that the ultimate aim of judicial procedure is not the mere observance of procedural formalities, but rather the realization of fair and effective adjudication. Thus, where the unified adjudication of several claims substantively and procedurally facilitates the final resolution of a dispute, considerations of coherent adjudication prevail over the principle of independence of

claims. With regard to the background of the study, no independent scholarly study has thus far been devoted specifically to the issue of multiple claims within a single petition in the Iranian scholarship. In light of that, the purpose of this study is to address the following question: under what conditions may multiple claims be asserted within a single petition in civil and administrative proceedings? To this end, the study first reappraises the historical background of multiple claims in Islamic jurisprudence and Iranian procedural laws; second, it examines Article 65 of the Iranian Code of Civil Procedure of 2000 and Articles 31 and 32 of the Law of the Iranian Court of Administrative Justice as amended in 2023; third, it explores the issue of multiple claims in light of plurality of parties; and finally, it addresses the procedural dimensions of asserting multiple claims within a single petition. Recruiting an analytical approach, the study explicates the theoretical and historical foundations of asserting multiple claims within a single petition in Islamic jurisprudence, Iranian civil procedure laws, the Law of the Court of Administrative Justice, and judicial practice. The study traces the evolution of this procedural institution from the 1911 Law of the Principles of Civil Procedure and the 1939 Code of Civil Procedure to Article 65 of the 2000 Code of Civil Procedure and Articles 31 and 32 of the Law of the Court of Administrative Justice as amended in 2023. The analysis demonstrates that two distinct scenarios must be differentiated in relation to the joinder of multiple claims within a single petition. The first concerns situations in which claims are legally connected to one another. The second concerns situations in which claims lack formal legal connection, yet their simultaneous adjudication remains feasible, or even desirable, for practical, economic, or procedural reasons. The study reveals that the concept of procedural connection (*connexité*) plays a decisive role in determining whether claims might or ought to be adjudicated jointly. Where such connection exists, the principle of joint adjudication prevails over procedural fragmentation. Conversely, where no connection exists, joinder may still be tolerated as a matter of judicial discretion where it contributes to procedural efficiency and effective dispute resolution. Article 65 of the Iranian Code of Civil Procedure explicitly recognizes situations in which multiple claims contained within a single petition are legally connected and, in such cases, obliges the court to adjudicate them jointly, even where territorial jurisdiction would otherwise be lacking. This mandatory consolidation demonstrates the primacy of joint adjudication over formal jurisdictional rules. Conversely, in circumstances where claims are not legally connected, the possibility of hearing multiple unrelated claims may nevertheless be recognized as a discretionary procedural competence vested in both ordinary courts and the Court of Administrative Justice of Iran. This interpretation, which transcends the ostensibly rigid face of the principle of independence of claims, rests on the understanding that the ultimate purpose of judicial procedure is the effective resolution of disputes. Accordingly, the study concludes that the principle of independence of claims should not be understood as an absolute procedural dogma, but rather as a flexible principle capable of yielding where the interests of judicial economy, joint adjudication, and procedural justice so require.

Keywords: Principle of Independence of Claims, Connection between Claims, Multiple Claims, Unity of Cause.

دعواهای متعدد در یک دادخواست در دادرسی مدنی و اداری

بدیع فتحی^۱

۱. استادیار گروه حقوق خصوصی و اقتصادی دانشکده حقوق و علوم انسانی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: Badie.fathi@atu.ac.ir

چکیده

اصل استقلال دعوی و خواسته‌ها به‌عنوان یکی از مبانی کلاسیک دادرسی، اقتضا دارد که هر دعوا با دادخواست مستقل مطرح و به‌طور جداگانه مورد رسیدگی قرار گیرد. این اصل که ریشه در ملاحظات کارآمدی و سرعت و تضمین حق دفاع دارد، در نظام دادرسی مدنی ایران همواره مورد تأکید قانون‌گذار و رویه قضایی بوده است. با این حال تحولات تقنینی و عملی دادرسی نشان می‌دهد که پابندی مطلق به این اصل، در مواردی می‌تواند مانع تحقق دادرسی عادلانه و مؤثر شود. از همین رو امکان طرح دعوی متعدد در قالب یک دادخواست، در صورت وجود ارتباط میان آن‌ها، به‌تدریج به‌عنوان استثنایی مهم بر اصل استقلال دعوی پذیرفته شده است. این مقاله با اتخاذ رویکردی تحلیلی-انتقادی، به بررسی مبانی نظری و تاریخی طرح دعوی متعدد، ضمن یک دادخواست در فقه اسلامی، قوانین دادرسی ایران و رویه قضایی می‌پردازد و تحولات این نهاد را از قانون اصول محاکمات ۱۲۹۰ شمسی و قانون آیین دادرسی مدنی ۱۳۱۸ تا ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی ۱۳۷۹ و ماده ۳۱ و ۳۲ قانون دیوان عدالت اداری واکاوی می‌کند. اما به نظر می‌رسد افزون بر این هنگامی که دعواها مرتبط هستند، در هنگامی که دعواها مرتبط نیستند؛ اما دادگاه و دیوان می‌تواند ضمن یک دادرسی به همه دعواها رسیدگی کند. نیز امکان طرح دعواهای متعدد ضمن یک دادخواست وجود دارد؛ با این تفاوت که در مورد اول، دادگاه الزام دارد که به همه دعواها ولو که صلاحیت محلی و صلاحیت نسبی نداشته باشد با همدیگر رسیدگی کند، اما در مورد دوم از اختیارات صلاحیت‌دی دادگاه است و مرجع تجدیدنظر نیز نمی‌تواند در این باره نظارتی داشته باشد. در دادرسی دیوان عدالت اداری برخلاف دادرسی مدنی چنانچه دعواهای متعددی در یک دادخواست مطرح شده باشد که به زعم دادگاه مرتبط نیستند، مدیر دفتر به شاکي (ها) طی اخطاربه‌ای اعلام می‌کنند که دعواها را از همدیگر تفکیک کنند و اگر تفکیک انجام نشد مدیر دفتر قرار رد دادخواست صادر می‌کند، اما در دادرسی مدنی در سکوت قانون‌گذار راه‌حل‌های متفاوتی پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: اصل استقلال دعواها، ارتباط میان دعواها، دعواهای متعدد، وحدت منشأ.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۶/۲۶

تاریخ اصلاح:

۱۴۰۴/۰۸/۰۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۹/۳۰

تاریخ انتشار:

برخط:

۱۴۰۴/۱۰/۰۷

استناد: فتحی، بدیع (۱۴۰۴). دعواهای متعدد در یک دادخواست در دادرسی مدنی و اداری. *حقوق عمومی تطبیقی*، ۲ (۴)، ۱۴۱-۱۰۵.

<https://www.doi.org/10.22091/cpl.2026.15387.1101>

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه قم

مقدمه

علی‌الاصول با یک دادخواست تنها یک دعوا می‌توان مطرح کرد، از همین رو یکی از اصول دادرسی که البته برخی به نحو مبالغه‌آمیزی از آن به اصل بنیادین تعبیر کرده‌اند، اصل استقلال دعاوی و درخواست‌ها (حیدری و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۹)^۱ است. یکی از آثار^۲ این اصل (هرمزی، ۱۳۹۷: ۱۹۴)^۳ این است که هر دعوا و درخواستی به‌موجب دادخواست جداگانه‌ای مطرح شود و نیز مرجع رسیدگی آن را مستقل از دیگری مورد رسیدگی قرار دهد. کارکرد (صادقی‌پور، ۱۳۹۶: ۶۳)^۴ این اصل این است که دادگاه با سرعت بیشتر و با صرفه اقتصادی بیشتری می‌تواند مرافعه را مورد رسیدگی قرار دهد. بنابراین اصل استقلال دعاوی از همدیگر آنگاه که در دادرسی مدنی نقش طرح هر دعوا به‌موجب دادخواست جداگانه را می‌آفریند؛ درواقع نقشی از اصل سرعت و سهولت دادرسی را نمودار می‌کند و از همین رو است که اگر دعاوی متعدد بتوانند به‌موجب یک دادرسی مورد رسیدگی قرار گیرند، به لحاظ منافع عمده‌ای که رسیدگی‌های هم‌زمان در دعاوی مرتبط دارند، می‌توانند رنگ ببازند و دعاوی با همدیگر رسیدگی شود. درواقع اصل استقلال دعاوی ریشه در این نظریه دادرسی دارد که هر خواسته حقوقی، ماهیت مستقل خود را حفظ می‌کند و نیازمند اثبات و احراز شرایط خاص خود است.

این اصل تأکید می‌کند که هر دعوا یک موجودیت حقوقی مستقل است که مرجع صلاحیت‌دار و ادله و درنهایت، نوع حکم متناسب با خود را می‌طلبد. اگر دو دعوا در یک دادخواست گنجانده شوند در صورت عدم ارتباط، دو مسیر دادرسی مجزا در یک پرونده ادغام شده‌اند. این ادغام دو چالش عمده ایجاد می‌کند: طرح هم‌زمان دعوای موجب اختلال در اصل سرعت می‌شود. در حقیقت قاضی ملزم است تمامی عناصر هر دعوا را احراز کند. رسیدگی موازی و درهم‌تنیده، محاسبات حقوقی قاضی را پیچیده کرده و روند صدور حکم قطعی را به تأخیر می‌اندازد. این امر نقض آشکار اصل سرعت دادرسی است. طرح دعوای متعدد

۱. مرافعه به نظر عام‌تر از دعوا می‌باشد. یکی از جلوه‌های آیین دادخواهی در تاریخ ایران، بلند کردن دست یا علم دربار عام پادشاه بوده است که به مرور دست بالا بردن معنای خود دعوا را یافت.

۲. این اصل آثار مهم دیگری نیز دارد.

۳. ظاهراً برخی از آن به عنوان قاعده یاد کرده‌اند.

۴. برخی گفته‌اند که در صورت نقض این اصل: اساساً محور و محدوده رسیدگی دادگاه نیز نامعلوم خواهد بود که البته سخن درستی نیست.

در یک دادخواست می‌تواند اصل حق دفاع را نیز تحت تأثیر قرار دهد زمانی که دعاوی متعدد و نامرتبط در یک دادخواست تجمع می‌شوند طرف مقابل (خواننده) در دفاع دچار سردرگمی می‌شود، زیرا باید به‌طور هم‌زمان به ماهیت‌ها و ادله متعددی پاسخ دهد که شاید ارتباط ساختاری با هم ندارند. بنابراین مبنای سخت‌گیری ماده ۶۵ قانون آ.د.م و ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری روشن است. هدف قانون‌گذار این است که با الزام به تفکیک، نظم را به دادرسی بازگرداند و از تبدیل پرونده به یک «کلانی درهم‌پیچیده» جلوگیری کند.

با وجود سخت‌گیری‌های صریح قانون برای جلوگیری از طرح دعاوی نامرتبط، در مواردی که ارتباط میان پرونده‌ها برقرار است، نه‌تنها طرح آن‌ها در یک دادخواست منع نمی‌شود، بلکه گاهی اوقات الزامی به اتحاد رسیدگی وجود دارد. این امر ریشه در این نظر دارد که هدف نهایی دادرسی نه صرفاً رعایت تشریفات بلکه دادرسی عادلانه و مؤثر است. در واقع اگر رسیدگی به چند خواسته در یک فرآیند واحد، به لحاظ ماهوی و شکلی به نفع حل و فصل نهایی اختلاف باشد، باید بر اصل استقلال غلبه کند. تاکنون مقاله‌ای در خصوص طرح دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست نگارش نیافته است. پرسش ما در این مقاله این است که طرح دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست در دادرسی مدنی و اداری تحت چه شرایطی قابل طرح است؟ نخست پیشنهاد طرح دعاوی متعدد در فقه و حقوق تبیین (۱) سپس به تحلیل ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی و ماده ۳۱ و ۳۲ قانون دیوان عدالت اداری (۲) و دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست با لحاظ تعدد اصحاب دعوا (۳) و سپس به امور آیینی طرح دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست (۴) پرداخته می‌شود.

۱. پیشنهاد طرح دعاوی متعدد در فقه و حقوق

۱-۱. پیشنهاد در فقه اسلامی

شاهد ثانی قائل به ممنوعیت طرح دعاوی متعدد ضمن یک دادرسی هست و گفته‌اند: «(وإذا بدر أحد الخصمین بدعوی سمع منه) وجوبا تلك الدعوی لا جمیع ما یریده منها، ولو قال الآخر کنت أنا المدعی لم یلتفت إلیه حتی تنتهی تلك الحکومه» (شاهد ثانی، ۱۳۹۸: ج ۳، ۷۳). ماوردی نیز ضمن اعلام فروض مختلف، به امکان طرح دعاوی متعدد ضمن یک جلسه دادرسی و علیه اشخاص مختلف یا از ناحیه اشخاص مختلف پرداخته است. او ابتدا به تبعیت از امام شافعی اعلام می‌دارد که در یک جلسه تنها یک دعوا استماع

می‌شود. پس اعلام می‌دارد که اگر خواهان و خواننده تغییر نکند، امکان طرح دعوی دیگر (با اندکی تسامح دعوی اضافی) یا دعوی متقابل (با تسامح) وجود دارد. اما اگر دعوا علیه شخص ثالث باشد دعوا در جلسه دیگری باید مطرح شود و امکان رسیدگی هم‌زمان به دعوی وجود ندارد.^۱

۲-۱. پیشینه موضوع در قوانین دادرسی پس از مشروطه: تحلیل نظری موضوع

ماده ۱۸۷ قانون اصول محاکمات حقوقی ۱۲۹۰ مقرر می‌داشت: «دعوی متعدده که مدرک و مبنای آن‌ها مختلف است نباید در یک عرض حال نوشته شود ولو اینکه راجع بیک شخص باشد. در این موارد برای هر ادعائی باید عرض حال مخصوصی داده شود.» در ماده ۷۹ قانون آ.د.م. ۱۳۱۸ نیز آمده بود «دعوی متعدد را که منشأ و مبنای آن مختلف است، نمی‌توان به موجب یک دادخواست اقامه نمود، مگر آنکه دعوی نامبرده طوری مربوط باشد که دادگاه بتواند به تمام آن‌ها در ضمن یک دادرسی رسیدگی کند.»

این ماده در قانون آیین دادرسی مدنی تحولات زیادی ایجاد کرده و کسی تاکنون این تحولات را جز در مورد بخش اندکی مدنظر قرار نداده است. در ماده ۶۵ قانون آ.د.م. ۱۳۷۹ آمده که «اگر به موجب یک دادخواست دعوی متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط کامل نداشته باشند و دادگاه نتواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی کند، دعوی اقامه شده را از یکدیگر تفکیک و به هریک در صورت صلاحیت جداگانه رسیدگی می‌کند و در غیر این صورت نسبت به آنچه صلاحیت ندارد با صدور قرار عدم صلاحیت،

۱. لَا يَسْمَعُ مِنَ الْخَصْمِ إِلَّا دَعْوَى وَاحِدَةً فِي الْمَجْلِسِ. قَالَ الشَّافِعِيُّ: «وَلَا يَسْمَعُ بَيْنَهُ فِي مَجْلِسٍ إِلَّا فِي حُكْمٍ وَاحِدٍ فَإِذَا فَرَعَ أَقَامَهُ وَ دَعَا الَّذِي بَعْدَهُ». قَالَ الْمَاوَرْدِيُّ: إِذَا نَظَرَ بَيْنَ السَّابِقِ وَ بَيْنَ خَصْمِهِ فِي دَعْوَى، بَتَّ الْحُكْمَ فِيهَا، ثُمَّ اسْتَأْنَفَ دَعْوَى ثَانِيَةً فَإِنْ كَانَتْ عَلَى غَيْرِ الْخَصْمِ الْأَوَّلِ لَمْ يَسْمَعْهَا إِلَّا فِي مَجْلِسٍ ثَانٍ، لِأَنَّ سَبْقَهُ فِي هَذَا الْمَجْلِسِ مُسْتَحَقٌّ لِحُكْمٍ وَاحِدٍ. وَلَوْ جَازَ أَنْ يَسْتَحَقَّ بِهِ مُحَاكَمَةَ جَمَاعَةٍ لَأَسْتَوْعَبَ جَمِيعَ الْمَجْلِسِ فِي حَقِّ نَفْسِهِ، وَأَصْرَ بَعِيرِهِ. وَ إِنْ كَانَتْ الدَّعْوَى الثَّانِيَةَ عَلَى الْخَصْمِ الْأَوَّلِ، فَفِي جَوَازِ سَمَاعِهَا مِنْهُ بَسْبِقِهِ وَجِهَانٍ: أَحَدُهُمَا: يَسْمَعُهَا لِأَنَّهَا مَعَ خَصْمٍ وَاحِدٍ. وَالثَّانِي: لَا يَسْمَعُهَا لِأَنَّهَا فِي مُحَاكَمَةِ أُخْرَى. وَلَوْ أَنَّ الْمُدْعَى عَلَيْهِ بَعْدَ انْتِهَاءِ الْحُكْمِ مَعَ اسْتَأْنَفَ دَعْوَى عَلَى الْمُدْعَى، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ اسْمُهُ ثَابِتًا فِي رُقْعَةِ الْمُدْعَى لَمْ يَسْمَعْهَا. وَإِنْ كَانَ اسْمُهُ ثَابِتًا فِي رُقْعَةِ الْمُدْعَى فَفِيهِ وَجِهَانٌ: أَحَدُهُمَا: يَسْمَعُ دَعْوَاهُ بِهَذَا السَّبْقِ. وَهُوَ قَوْلُ مَنْ يَرَى إِثْبَاتَ اسْمِهِ فِي رُقْعَةِ الْمُدْعَى. وَالثَّانِي: لَا يَسْمَعُهَا إِلَّا فِي مَجْلِسٍ آخَرَ. وَهُوَ الَّذِي أَرَاهُ صَوَابًا، لِأَنَّ اسْمَهُ لَنْ لَمْ يَثْبُتَ فِيهَا لِحَقِّهِ وَإِنَّمَا ثَبَّتَ لِحَقِّ غَيْرِهِ. فَإِنْ كَانَ هَذَا الْمُدْعَى مُحَاكَمًا فِي آخِرِ الْمَجْلِسِ الَّذِي لَمْ يَتَّقَ فِيهِ سَبْقَ لِعَيْرِهِ جَازَ أَنْ تُسْمَعَ مِنْهُ دَعْوَاهُ عَلَى وَاحِدٍ وَعَلَى جَمَاعَةٍ، وَجَازَ أَنْ تُسْمَعَ دَعْوَى الْخَصْمِ عَلَيْهِ، وَعَلَى غَيْرِهِ، مَا كَانَ فِي الْمَجْلِسِ بَقِيَّةً. فَإِنْ كَانَ هَذَا الْمُدْعَى سَابِقًا فَادْعَى عَلَى اثْنَيْنِ مَعًا فِي حَالَةٍ وَاحِدَةٍ، فَإِنْ كَانَتْ الدَّعْوَى مُخْتَلِفَةً لَمْ تُسْمَعْ مِنْهُ إِلَّا عَلَى وَاحِدٍ، وَإِنْ كَانَتْ الدَّعْوَى وَاحِدَةً كَادْعَانِهِ ابْتِغَاءً دَارٍ مِنْهُمَا، أَوْ بَيْعٍ دَارٍ عَلَيْهِمَا، جَازَ أَنْ تُسْمَعَ دَعْوَاهُ عَلَيْهِمَا؛ لِأَنَّهَا مُحَاكَمَةٌ وَاحِدَةٌ بَيْنَ طَالِبٍ وَمَطْلُوبَيْنِ. وَلَوْ اجْتَمَعَ اثْنَانِ فِي الدَّعْوَى عَلَى وَاحِدٍ، فَإِنْ اخْتَلَفَتْ دَعْوَاهُمَا لَمْ تُسْمَعْ إِلَّا مِنْ أَحَدِهِمَا وَإِنْ لَمْ يَخْتَلَفْ دَعْوَاهُمَا لِادْعَانِهِمَا مِيرَاثًا بَيْنَهُمَا أَوْ ادْعَانِهِمَا عَلَيْهِ ابْتِغَاءً دَارٍ لِهَمَا جَازَ أَنْ تُسْمَعَ دَعْوَاهُمَا عَلَيْهِ؛ لِأَنَّهَا مُحَاكَمَةٌ وَاحِدَةٌ بَيْنَ طَالِبَيْنِ وَمَطْلُوبٍ.

پرونده را به مراجع صالح ارسال می‌نماید.»

قانون‌گذار در ماده ۶۵ قانون آ.د.م از عبارت «دادگاه نتواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی کند...» استفاده کرده که وجه سلبی دارد و دربردارنده این پیام است؛ اصل بر این است که دادگاه می‌تواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی کند. این عبارت کلی است و نه تنها ارتباط کامل و ارتباط کافی را در برمی‌گیرد، بلکه در صورت فهم نظام حقوقی ما به اهمیت رسیدگی هم‌زمان، می‌تواند مستمسک قوی‌ای برای طرح دعوی متعدد خواهان علیه خواننده ولو اینکه ارتباط نباشد، باشد و از این رو به ماده ۳۵ قانون آ.د.م. فرانسه و نیز حقوق انگلستان نزدیک شود.

تحولات ماده ۶۵ نسبت به ماده ۷۹ قانون آ.د.م ۱۳۱۸ نیز گویای برخی امور است. در ماده ۷۹ قانون آ.د.م ۱۳۱۸ آمده بود که «دعوی متعدد را که منشأ و مبنای آن مختلف است، نمی‌توان به موجب یک دادخواست اقامه نمود...». در حقیقت در این ماده «منشأ و مبنای» واحد به‌عنوان ملاک طرح دعوی متعدد در یک دادخواست مطرح شده بود و با وجود این، در صورت ارتباط دعوی و اختلاف مبنا و منشأ، قانون‌گذار اجازه داده بود اگر «... دادگاه بتواند به تمام آن‌ها در ضمن یک دادرسی رسیدگی کند» در یک دادخواست مطرح شود. یعنی اگر دعوی متعددی که منشأ و مبنای آن‌ها مختلف است، طوری مربوط باشند که دادگاه بتواند به تمام آن‌ها ضمن یک دادرسی رسیدگی کند، قابل طرح در یک دادخواست هستند؛ بنابراین اصل بر عدم ارتباط گذاشته است.

در زمان حاکمیت ماده ۷۹ قانون آ.د.م ۱۳۱۸، در صورت طرح دعوی متعدد بدون منشأ و مبنای واحد و یا نبود ارتباط میان دعوی، برخی دادرسان‌ها قرار عدم استماع دعوا صادر می‌کردند (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۳۲۷-۳۲۹). تبصره ۲ ماده ۸۵ قانون آ.د.م^۱ که در سال ۱۳۴۹ الحاق شد، پاسخی به آن وضعیت بود. برابر این تبصره، «هرگاه در تنظیم دادخواست مقررات ماده ۷۹ رعایت نشده باشد به ترتیب فوق به مدعی اخطار می‌شود که ظرف ۵ روز با رعایت مسافت صریحاً تعیین کند که تقاضای رسیدگی به کدام دعوی یا دعوی که منشأ و مبنای آن یکی یا مربوط به یکدیگر است دارد. در صورتی که مدعی در موعد مقرر پاسخ موجهی نداد دادخواست به ترتیب فوق رد می‌شود و قرار دفتر در این مورد قابل شکایت در دادگاه است و نظر دادگاه

۱. قانون اصلاح برخی از مواد قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۴۹/۹/۹.

قطعی است و در صورت تعیین دعوی یا دعاوی که منشأ و مبنای آن یکی یا مربوط به یکدیگر است دادخواست نسبت به دعوی یا دعاوی تعیین شده به شرط نداشتن نقص از جهت دیگر قبول و نسبت به بقیه دعوی یا دعاوی مسترد شده محسوب است.» در ماده ۶۵ قانون آ.د.م ۱۳۷۹ مقرر شد که اگر دعاوی ارتباط کامل نداشته باشند و یا دادگاه نتواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی نماید، دعاوی اقامه شده را از یکدیگر تفکیک و در صورت عدم صلاحیت، با صدور قرار عدم صلاحیت، پرونده را به مراجع صالح ارسال کند. در این ماده از این حیث که صدور قرار عدم استماع دعوا را در فرض عدم ارتباط و عدم امکان رسیدگی هم‌زمان منتفی دانسته، مقررهای مفید است، اما بهتر بود که به جای ایجاد تکلیف بر دادگاه، بر تفکیک پرونده‌ها مقرر می‌داشت و به خواهان اخطار داده می‌شد تا موجبات این کار را فراهم آورد و تهیه بدل و هزینه آن بر عهده خواهان باشد و ضمانت اجرای عدم انجام آن نیز استرداد ضمنی دادخواست و صدور قرار ابطال دادخواست را نسبت به خواسته دوم می‌دانست.

در قانون دیوان عدالت اداری ۱۳۶۰ با اصلاحات بعدی حکمی در خصوص دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست نیامده بود، اما در ماده ۶۲ آیین دادرسی دیوان عدالت اداری ۱۳۶۲ مصوب شورای عالی قضایی نیز گفته شده بود «ماده ۲۲ موضوع شکایت و خواسته باید منجز و بدون ابهام باشد و در صورت وجود ابهام شاکی مکلف است ظرف پنج روز از تاریخ ابلاغ اخطاریه دیوان با رعایت مسافت قانونی نسبت به رفع ابهام اقدام نماید، و الا دادخواست در قسمتی که مبهم است از طرف دیوان رد می‌شود و سپس شاکی می‌تواند پس از رفع ابهام تجدید دادخواست نماید.»

در قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵ نیز حکمی در این باره مقرر نشده بود. در قانون تشکیلات و دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰ در ماده ۳۱ و ۳۲ مقرر شده بود

«ماده ۳۱- اگر ضمن یک دادخواست، شکایات متعدد مطرح شود که با یکدیگر ارتباط نداشته باشند و شعبه دیوان نتواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی کند، شکایات مطرح شده را به صورت جداگانه رسیدگی می‌کند و نسبت به آنچه صلاحیت ندارد، قرار عدم صلاحیت صادر می‌نماید. ماده ۳۲- چنانچه اشخاص متعدد، شکایات‌های خود را به موجب یک دادخواست مطرح نمایند، در صورتی که شکایات مزبور منشأ و مبنای واحد داشته باشد، شعبه دیوان نسبت به همه موارد ضمن یک دادرسی، اتخاذ تصمیم می‌نماید. در غیر این صورت، مطابق مفاد ماده قبل موارد به تفکیک و جداگانه رسیدگی می‌شود. تبصره...»

این مواد در اصلاحات ۱۴۰۲ که نام قانون به قانون دیوان عدالت اداری تغییر یافت به گونه زیر تغییر یافت.

(اصلاحی ۱۰/۰۲/۱۴۰۲) - اگر به موجب یک دادخواست شکایات متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط نداشته باشند و شعبه نتواند ضمن یک دادرسی به آنها رسیدگی کند، ظرف پنج روز لزوم تفکیک دادخواست را طی اظهاریه‌ای به شاکی یا شاکیان اعلام می‌کند. شاکی یا شاکیان از تاریخ ابلاغ اظهاریه ده روز فرصت تفکیک یا تعیین موضوع را دارند. در صورت عدم تفکیک یا تعیین موضوع مورد شکایت، مدیر دفتر شعبه بر اساس ماده (۲۸) این قانون قرار رد دادخواست صادر می‌کند. قرار رد صادره مانع از طرح مجدد شکایت نیست. چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، از زمان ابلاغ قرار مدیر دفتر، محاسبه می‌شود.

ماده ۳۲ - چنانچه اشخاص متعدد، شکایت‌های خود را به موجب یک دادخواست مطرح نمایند، در صورتی که شکایات مزبور منشأ و مبنای واحد داشته باشد، شعبه دیوان نسبت به همه موارد ضمن یک دادرسی، اتخاذ تصمیم می‌نماید. در غیر این صورت، مطابق مفاد ماده قبل موارد به تفکیک و جداگانه رسیدگی می‌شود. تبصره...»

۲. تحلیل ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی و ماده ۳۱ و ۳۲ قانون دیوان عدالت اداری

ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی مقرر می‌دارد: «اگر به موجب یک دادخواست دعاوی متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط کامل نداشته باشند و دادگاه نتواند ضمن یک دادرسی به آنها رسیدگی کند، دعاوی اقامه شده را از یکدیگر تفکیک و به هر یک در صورت صلاحیت جداگانه رسیدگی می‌کند و در غیر این صورت نسبت به آنچه صلاحیت ندارد با صدور قرار عدم صلاحیت، پرونده را به مراجع صالح ارسال می‌نماید» ماده ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۰/۰۲/۱۴۰۲ نیز مقرر می‌دارد: «اگر به موجب یک دادخواست شکایات متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط نداشته باشند و شعبه نتواند ضمن یک دادرسی به آنها رسیدگی کند، ظرف پنج روز لزوم تفکیک دادخواست را طی اظهاریه‌ای به شاکی یا شاکیان اعلام می‌کند. شاکی یا شاکیان از تاریخ ابلاغ اظهاریه، ده روز فرصت تفکیک یا تعیین موضوع را دارند، در صورت عدم تفکیک یا تعیین موضوع مورد شکایت، مدیر دفتر شعبه با رعایت شرایط مذکور در ماده (۲۸)

این قانون قرار رد دادخواست صادر می‌کند. قرار رد صادره مانع از طرح مجدد شکایت نیست. چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، از زمان ابلاغ قرار مدیر دفتر، محاسبه می‌شود» در ماده ۳۲ نیز گفته شده چنانچه اشخاص متعدد شکایت‌های متعدد به موجب یک دادخواست مطرح کنند در صورتی که منشأ و مبنای واحدی داشته باشد شعبه دیوان به همه موارد ضمن یک دادرسی اتخاذ تصمیم می‌کند. در خصوص این مادگان حالت‌های زیر را می‌توان متصور شد:

۱-۲. داشتن ارتباط میان دعاوی متعدد و داشتن صلاحیت

از متن ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی و ماده ۳۱ دیوان عدالت می‌توان به روشنی فهمید که در صورت داشتن ارتباط و داشتن صلاحیت محلی، دادگاه الزام دارد که به دعاوی متعدد ضمن یک دادرسی رسیدگی کند. این امر هم در دادرسی نخستین و هم در دادرسی دادگاه تجدیدنظر حکمی یکسان دارد. با این همه در مواردی دادگاه‌ها در وجود ارتباط یا عدم وجود ارتباط دچار اشتباه شده‌اند. برای نمونه در دادنامه شماره ۷۰۳ مورخه ۲۷/۷/۹۴ شعبه ۱۵۲ دادگاه عمومی حقوقی تهران، دعوای تجویز انتقال منافع و سرقتی یک باب مغازه و فروش سرقتی آن و تقسیم ثمن حاصل از فروش را مرتبط ندانسته است و توضیح داده است که جهت و مبنای قانونی طرح دعوی تجویز انتقال منافع به غیر، ناظر به وجود رابطه استیجاری است که بین موجر و مستأجر حاکم است و دعوی صدور دستور فروش منافع و سرقتی ملک مشاعی ناظر به رابطه موروثی و یا رابطه مالکیت مشاعی ملک بوده و شیوه و نحوه رسیدگی به هر کدام از آن دعاوی قانوناً با یکدیگر متفاوت است اما شعبه ۱۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران طی دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۸۰۲۳۱۷۰۰۳۳۴ تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۱۷ به درستی این دعوای مرتبط دانسته است. «زیرا تا اجازه انتقال سرقتی مغازه از دادگاه اخذ نشود فروش آن مقدور نبوده و هر دو خواسته دارای منشأ واحد یعنی رابطه استیجاری می‌باشند»^۱.

در فرضی که ارتباط میان دعوای از نوع ارتباط طولی است برای نمونه دعوی تأیید انفساخ مبیع و استرداد مبیع که دادگاه هنگامی می‌تواند حکم به دعوی استرداد یا خلعید مبیع بدهد که انفساخ مبیع رخ داده باشد، در این صورت میان دادگاه‌ها اختلاف نظر وجود دارد که آیا دعاوی متعدد را ضمن یک خواسته می‌توان مطرح کرد یا خیر؟

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/35339>.

شعبه ۱۱ دادگاه عمومی حقوقی تهران طی دادنامه شماره ۰۱۱۶۴ تاریخ ۱۳/۱۲/۹۳ اعلام داشته که دادگاه هنگامی می‌تواند به دعوی استرداد مبیع حکم دهد که حکم راجع به انفساخ مبیع قطعی شده باشد و لذا در مورد انفساخ مبیع قرار رد دعوا صادر کرده است اما شعبه ۳۲ دادگاه تجدیدنظر طی دادنامه شماره ۲۸۶۹۳۰۹۹۸۰۲۲۷۱۱۰۰ تاریخ ۱۳۹۴/۰۹/۲۹ این نظر را درست ندانسته و ضمن فسخ قرار رد دعوا پرونده را به دادگاه نخستین برای صدور رأی ماهوی برگشت داده است.^۱

در دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۹۰۱۰۰۰۶۰۸ تاریخ ۱۳۹۲/۳/۲۵ شعبه تجدیدنظر دیوان عدالت اداری، طرح دو خواسته «احتساب سنوات خدمتی به‌عنوان سابقه رسمی» با «پرداخت مزایای مربوط به آن سنوات» در یک دادخواست از مصادیق تعدد خواسته با منشأ و مبنای متفاوت بوده و قابل رسیدگی به موجب یک دادخواست نیست.^۲ این در حالی است که منشأ هر دو دعوا رابطه استخدامی است و صدور رأی در خصوص احتساب سنوات خدمتی مؤثر در دعوی پرداخت مزایا مربوط به آن سال‌هاست و لذا قابل طرح در یک دادخواست هستند.

۲-۲. داشتن ارتباط و نداشتن صلاحیت

در صورتی که دعواهای متعدد ضمن یک دادخواست مطرح شود و دادگاه، صلاحیت محلی رسیدگی به برخی را نداشته باشد در چنین وضعیتی گسترش صلاحیت محلی رخ می‌دهد و دادگاه مکلف است که به همه دعواها رسیدگی کند (ماده ۶۵ و ماده ۱۷ و بند ۲ ماده ۸۴ قانون آ.د.م.).

در صورتی که دعوی متعدد ضمن یک دادخواست مطرح شده باشد و دادگاه صلاحیت نسبی رسیدگی به برخی را نداشته، مانند صلاحیت دادگاه حقوقی و دادگاه صلح باشد قانون‌گذار حکم صریحی در این باره ندارد، به نظر می‌رسد که □ برای جلوگیری از صدور آرای متعارض و قضاوت شایسته، گسترش صلاحیت نسبی به نفع دادگاه عالی‌تر و عمومی‌تر باید رخ دهد. در صورتی که دعوی متعدد ضمن یک دادخواست مطرح شده باشد و دادگاه صلاحیت ذاتی رسیدگی به برخی را نداشته باشد، علی‌الاصول مورد از موارد صدور قرار اناطه با وحدت ملاک از ماده ۱۹ قانون آیین دادرسی مدنی است، اما اگر از مواردی باشد که در

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/28577>.

۲. سامانه ملی آرای قضایی <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/8682>.

صلاحیت مراجع استثنایی حقوقی غیر دادگستری است در این صورت گسترش صلاحیت به نفع دادگاه صلاحیت‌دار حقوقی رخ می‌دهد و نیازی به صدور قرار اناطه نیست.

در پرونده‌ای خواهان دعاوی متعدد اثبات وقوع عقد بیع، الزام به حضور خوانندگان در دفترخانه و تنظیم سند انتقال سهم الارث، ابطال عملیات اجرایی ثبتی و توقیف عملیات اجرایی را از دادگاه درخواست داشته، دادگاه نظر به لزوم رسیدگی هم‌زمان به دعاوی یاد شده، همگی را با هم مورد رسیدگی قرار داده، اما دادگاه تجدیدنظر استان خراسان رضوی در قسمت توقیف و ابطال عملیات اجراییه ثبتی اعلام داشته: «... نظر به اینکه برابر ماده ۱۶۹ آیین‌نامه اجرایی مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا و طرز رسیدگی به شکایت از عملیات اجرایی مرجع صالح به رسیدگی را رئیس ثبت محل دانسته است» ضمن فسخ این بخش از دادنامه، قرار عدم صلاحیت به اعتبار صلاحیت سازمان ثبت صادر می‌کند و پرونده در راستای ماده ۲۸ قانون آ.د.م برای «تشخیص مرجع صالح» به دیوان عالی کشور ارسال می‌شود. دیوان عالی کشور در راستای جلوگیری از صدور آرای متعارض به درستی اعلام داشته «با عنایت به استدلال دادگاه بدوی و جلوگیری از صدور تصمیمات متعارض استدلال دادگاه در صدور قرار عدم صلاحیت صحیح و منطبق با موازین قانونی نیست».^۱ در دادنامه ۷۲۵۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۷۰۳ تاریخ ۱۳/۱۲/۱۳۹۱ شعبه ۱۷ تجدیدنظر دیوان عدالت اداری نیز گفته شده طرح دو خواسته متفاوت که یکی در صلاحیت هیئت عمومی دیوان و دیگری در صلاحیت شعب دیوان است در ذیل یک دادخواست امکان‌پذیر نیست.^۲

۲-۳. نداشتن ارتباط و داشتن صلاحیت

در صورتی که میان دعوای ارتباط وجود نداشته باشد اما دادگاه یا دیوان عدالت اداری صلاحیت رسیدگی به همه دعوای داشته باشد در این صورت با مفهوم مخالف از عبارت «تواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی

۱. سامانه ملی آرای قضایی، تاریخ ۲۸/۰۱/۱۴۰۱، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/36923> شعبه صادر کننده در این تصمیم معلوم نیست.

۲. سامانه ملی آرای قضایی <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/3119> برای دیدن رأی مشابه بنگرید: شعبه ده تجدیدنظر دیوان عدالت اداری.

10/90/902976، ۱۳۹۱/۷/۵. طرح دو خواسته «تبدیل وضعیت» و «ابطال بخشنامه» که یکی در صلاحیت شعب و دیگری در صلاحیت هیئت عمومی دیوان است نیز از مصادیق ماده ۲۷ آیین‌نامه آیین دادرسی دیوان و محکوم به قرار رد شکایت است، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/1991>.

کند» مندرج در ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی و ماده ۳۱ دیوان عدالت اداری می‌توان استنباط کرد که دو فرض پیش می‌آید؛ یا دادگاه و دیوان عدالت می‌تواند ضمن یک دادرسی به همه دعاوی رسیدگی کند یا آنکه نمی‌تواند، در صورتی که دادگاه یا دیوان می‌تواند ضمن یک دادرسی به همه دعاوی رسیدگی کند («اختیار») دارد که دعوای تفکیک یا آنکه به همان صورت تجمیع نگه دارد و رسیدگی کند.

فرض دوم این است که دادگاه یا دیوان نمی‌تواند به همه دعوای ضمن یک دادرسی رسیدگی کند، در این صورت «مکلف» هستند که اقدامات لازم برای جداسازی پرونده‌ها را انجام دهند.

۴-۲. نداشتن ارتباط و نداشتن صلاحیت

در صورتی که دعوای متعدد ضمن یک دادخواست مطرح شده باشد و میان دعوای ارتباط وجود نداشته باشد، ولو که دادگاه یا دیوان بتواند ضمن یک دادرسی به همه رسیدگی کند در این صورت دادگاه مکلف به تفکیک و صدور قرار عدم صلاحیت در مورد دعوایی است که در صلاحیتشان نیست.

۵-۲. داشتن وحدت منشأ

در صورتی که میان خواسته‌ها تنها وحدت منشأ باشد در این صورت نحوه طرح دعوای متعدد ضمن یک دادخواست چگونه خواهد بود؟ در قانون دیوان عدالت اداری در ماده ۳۱ سخنی در مورد وحدت منشأ گفته نشده است. اما در ماده ۳۲ گفته شده «چنانچه اشخاص متعدد، شکایت‌های خود را به موجب یک دادخواست مطرح نمایند، در صورتی که شکایات مزبور منشأ و مبنای واحد داشته باشد، شعبه دیوان نسبت به همه موارد ضمن یک دادرسی، اتخاذ تصمیم می‌نماید. در غیر این صورت، مطابق مفاد ماده قبل موارد به تفکیک و جداگانه رسیدگی می‌شود.» که البته این ماده در خصوص شکایت اشخاص متعدد است و در خصوص دعوای متعددی که یک شخص مبتنی بر یگانگی منشأ مطرح می‌کند حکم صریحی وجود ندارد.

شعبه ۱۵ دیوان عدالت اداری در دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۵۰۲۷۴۱ تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۸ طرح دعوا به خواسته صدور حکم بازنشستگی در مشاغل سخت و زیان‌آور و پرداخت مابه‌التفاوت حقوق بازنشستگی از مصادیق تعدد خواسته با منشأ و مبنای متفاوت بوده و قابل رسیدگی به موجب یک دادخواست نیست.^۱ این

۱. سامانه ملی آرای قضایی <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/3117>

در حالی است که منشأ این دعاوی رابطه استخدامی است و افزون بر آن ارتباط میان دعوای نیز وجود دارد. در دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۲۰۳۱۸۳ تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۹ شعبه ۱۲ تجدیدنظر دیوان عدالت اداری در خصوص دعوای شخصی بر سازمان تأمین اجتماعی به خواسته وصول حق بیمه ایام کارکرد بر اساس آرای هیئت تشخیص اداره کار و برقراری مستمری گفته شده «نظر به اینکه خواسته‌ها متعدد و با منشأ مختلف است، لذا طرح آن‌ها در یک دادخواست وجه قانونی نداشته است...»^۱. همچنین طرح دو خواسته «برقراری مستمری بیمه شده متوفی» با «احتساب ایام سربازی» در یک دادخواست، از مصادیق تعدد خواسته و محکوم به قرار رد شکایت دانسته شده است.^۲

در آیین دادرسی مدنی یگانگی منشأ از موارد طرح دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست نیست، مگر اینکه دادگاه بتواند ضمن یک دادرسی به همگی رسیدگی کند که در این صورت از اختیارات صلاح‌دیدی (مشهدی و جلالی، ۱۳۹۸: ۲۱۹-۲۴۱) دادگاه است که همه آن‌ها را با همدیگر رسیدگی کند. بدین معنی که در مواردی مقام‌های عمومی در خصوص تصمیم‌گیری و اعمال صوابدید و صلاح‌دید در خصوص یک موضوع اختیار دارند.

۳. دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست با لحاظ اصحاب

۳-۱. خواهان‌های متعدد علیه خواندگان متعدد

چنانچه خواهان‌های متعدد دعوای متعددی بر خواندگان متعددی مطرح کرده باشند، قانون آیین دادرسی مدنی حکم صریحی ندارد که آیا می‌توان به همگی هم‌زمان رسیدگی کرد یا خیر؟ به نظر می‌رسد که اگر دعوای ارتباط کافی یا کامل داشته باشند باید طرح این دعوای را در یک دادخواست امکان‌پذیر دانست. زیرا حتی اگر دعوای در مرحله طرح از همدیگر تفکیک شوند به جهت ارتباط میان آن‌ها در مرحله رسیدگی باید یکجا رسیدگی شوند (بند ۲ ماده ۸۴ و ماده ۱۰۳ قانون آ.د.م). در واقع به جهت «وابستگی آیینی» در نهایت سرنوشت این دعوای، رسیدگی واحد است لذا چه معنی وجود دارد که از همان ابتدا قائل بر این باشیم که در یک دادخواست قابل طرح هستند؟

۱. سامانه ملی آرای قضایی <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/3118>.

۲. سامانه ملی آرای قضایی، دیوان عدالت اداری، شعبه ۱۲ تجدیدنظر، 9109970901203187. تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۹.

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/3116>

این جواز موجب صرفه‌جویی در هزینه‌های اقتصادی دعوا نیز می‌شود و اشخاص متعدد یک هزینه دادرسی می‌پردازند و نیازی به پرداخت هزینه‌های دادرسی متعدد نیز نیستند. برای نمونه در دعوایی که چند نفر ملکی که در رهن است را از چند نفر خریداری کرده باشند و دعوی الزام به فک رهن و الزام به تنظیم سند رسمی را مطرح کرده باشند در یک دادخواست قابل طرح هستند. در واقع در این مثال دست‌کم ارتباط کافی محقق است. در این مثال حتی اگر خواهان‌ها ملک را طی چند قرارداد جدا خریداری کرده باشند نیز امکان طرح آن در یک دادخواست باید به رسمیت شناخته شود. این در حالی است که دادنامه شماره ۴۲۱-۱۳۹۳/۱۰/۷ صادره از شعبه ۲۲۰ دادگاه عمومی حقوقی تهران خلاف این رأی صادر کرده است و اعلام داشته «نظر به اینکه وکلای خواهان‌ها اسامی همه موکلین خود را اعلام و در یک پرونده خواستار رسیدگی گشته، درحالی که هرکدام به صورت مستقل واحدی را خریداری نموده‌اند و اقتضاء دارد به صورت مجزا دادخواست مطرح گردد چون شرایط آن‌ها متفاوت بوده و ممکن است هرکدام به صورت مختلف قادر به اخذ تصمیم قضائی گردند. بنابراین خواسته به صورت فعلی قابلیت استماع نداشته و به استناد ماده ۲ قانون آ.د.م. قرار رد آن صادر می‌گردد».

این رأی در شعبه دهم دادگاه تجدیدنظر استان تهران طی دادنامه ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۱۰۰۱۲۱۰ تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۷ با این استدلال که «به موجب مقررات ماده ۶۵ قانون آئین دادرسی مدنی اقامه دعوی متعدد ضمن یک دادخواست از موارد صدور قرار رد دعوا نیست و دادگاه تکلیف به رسیدگی برابر مقررات این ماده خواهد داشت»^۱ فسخ شده است. به نظر می‌رسد که دادگاه تجدیدنظر نیز در صدور رأی خود مرتکب اشتباه شده است. زیرا هر چند که اقامه دعوی متعدد در ضمن یک دادخواست از موارد رد دعوا نیست، اما در اینجا میان دعوای ارتباط وجود داشته و از موارد تفکیک نبوده است.

در دعوایی که چند نفر خواهان در خصوص ابطال رأی کمیسیون ماده ۱۲ و ابطال سند مالکیت بر سازمان ملی زمین و مسکن و اداره کل راه و شهرسازی استان تهران نسبت به یک پلاک ثبتی مطرح کرده‌اند دادگاه اعلام داشته «... صرف‌نظر از ماهیت قضیه و اینکه طرح دو دعوی مجزا به طرفیت دو خواننده، در یک دادخواست، موجه نبوده، اولاً با عنایت به اینکه استماع دعوی خواهان‌ها در خصوص دعوی ابطال سند

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/10668>.

مالکیت خواننده ردیف اول، فرع بر ابطال رأی کمیسیون مربوطه است، دعوی مطروحه، در وضعیت فعلی، قابلیت استماع نداشته، با استناد به ماده ۲ قانون آیین دادرسی مدنی قرار عدم استماع دعوی صادر می‌گردد.^۱ این موجب تجدیدنظرخواهی قرار گرفته و شعبه ۶۱ دادگاه تجدیدنظر طی دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۸۲۱۶۳۹۰۰۳۸۲ تاریخ ۱۳۹۵/۱/۲۲ مقرر داشته «نظر به اینکه دعوی ابطال سند مالکیت و نظریه کمیسیون ماده ۱۲ قانون زمین شهری که منجر به صدور سند مالکیت گردیده است دارای منشأ واحد و مرتبط با یکدیگر است. نظر به اینکه دعوا مطابق با مقررات قانونی اقامه گردیده است از این رو، تجدیدنظرخواهی وارد تشخیص داده می‌شود و به تجویز ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی مدنی ضمن نقض دادنامه تجدیدنظر خواسته، پرونده جهت رسیدگی ماهیتی به دادگاه محترم نخستین اعاده می‌شود».

در این نمونه اگر پلاک‌های ثبتی مورد اعتراض متعدد بود و طی یک تصمیم ملی اعلام شده بودند نیز با توجه به ارتباط کافی و امکان رسیدگی هم‌زمان به دعوای متعدد، در یک دادخواست قابل طرح بودند، اما اگر پلاک‌های ثبتی متعدد بودند و طی دو یا چند تصمیم ملی اعلام شده بودند نظر به نبود ارتباط کافی دادگاه باید آن‌ها را از همدیگر تفکیک می‌کرد. در خصوص دعوای جمعی در ایران حکم صریحی وجود ندارد، اما در موردی که ۴۰ نفر خواهان دعوای ابطال معامله به قصد فرار از دین علیه ۷ نفر مطرح کرده‌اند و توضیح داده‌اند که یکی از خواهان‌ها به موجب حکم قطعی دادگاه جزایی محکوم به کلاهبرداری و معامله به قصد فرار از دین شده است، شعبه دوم دادگاه عمومی تهران با این استدلال که «... خواسته هر کدام از خواهان‌ها و طلب آن‌ها مستقل از دیگری است و ارتباطی به یکدیگر ندارند...»^۲ قرار رد دعوا صادر کرده است، اما این رأی به درستی در شعبه ۳۲ دادگاه تجدیدنظر فسخ می‌شود.^۳ زیرا هر چند که ارتباط کاملی میان دعوای اشخاص یاد شده وجود ندارد، اما هم منشأ واحدی میان دعوای اشخاص یاد شده وجود دارد و آن حکم دادگاه کیفری مبنی بر احراز معامله به قصد فرار از دین بوده و هم اینکه ارتباط کافی میان دعوای

۱. سامانه ملی آرای قضایی، نسبت به دادنامه شماره ۸۵۳ مورخ ۱۳۹۴/۱۸/۸ شعبه ۲۱۴ دادگاه عمومی حقوقی تهران، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/35551>.

۲. دادنامه شماره ۰۰۰۹۸۵ تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۴، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/24068>.

۳. سامانه ملی آرای قضایی، دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳۲، دادنامه شماره ۹309980226200434، تاریخ ۱۳۹۴/۰۵/۲۷، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/24068>.

یادشده وجود دارد، زیرا که مفید است که دعاها با همدیگر رسیدگی شوند. در فرضی که دعوا تجزیه‌ناپذیر است باید تمام اشخاصی که حق ادعایی له یا علیه آنها است در دادرسی باشند و لذا در این فرض نیز طرح دعوا توسط خواهان‌های متعدد باید مورد پذیرش قرار گیرد. برای نمونه در دعوی سه نفر خواهان علیه خواندگان متعدد، به جهت نامشروع بودن جهت معامله که در این صورت دعوا غیرقابل تجزیه است و صدور حکم به همگی اطراف قرارداد اثر دارد باید همگی طرف دعوا باشند تا دعوا قابل استماع باشد (طهماسبی، ۱۳۹۶: ۱۳۱؛ فتحی و هرمزی، ۱۴۰۲: ۳۳۷؛ احمدی، ۱۳۹۳: ۱۸).^۱

۴. یک خواهان علیه چند خواننده در یک دادخواست

در صورتی که در دادخواست یک نفر خواهان علیه چند نفر خواننده دعوا یا دعواهایی را مطرح کرده باشد، آیا واجد اشکال است؟ در دادنامه شماره ۲۸۱-۱۳۹۳/۱۲/۱۶ شعبه ۴ دادگاه عمومی حقوقی شهرستان ملارد که یک نفر بر چهار نفر دعوی به خواسته الزام خواندگان به تفکیک و تحویل و تنظیم سند رسمی انتقال پنج قطعه زمین از یک پلاک ثبتی ... اصلی مطرح کرده، دادگاه قرار رد دعوا را صادر کرده است. دادگاه اعلام داشته «با توجه به مفاد دادخواست خواهان و محتویات پرونده و اظهارات وی در جلسه دادرسی نظر به اینکه قطعات مزبور به تفکیک از خواندگان مختلف حسب ادعای خواهان خریداری گردید و طرح دعوی قطعات مختلف به طرفیت خواندگان متعدد در یک دادخواست فاقد وجهت قانونی است دادگاه به استناد ماده ۲ قانون آیین دادرسی مدنی قرار رد دعوی صادر و اعلام می‌نماید». شعبه ۱۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران در دادنامه ۹۳۰۹۹۸۲۶۶۷۲۰۰۴۰۷ تاریخ ۲۵ مرداد ۱۳۹۴ اعلام داشته «بر فرض متعدد بودن دعوی مطروحه، چنین اقدامی به دلالت ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی از موجبات رد دعوی نیست، بلکه دادگاه در صورت احراز این امر و عدم امکان رسیدگی ضمن یک دادرسی تکلیف دارد دعوی را تفکیک و به هریک در صورت صلاحیت جداگانه رسیدگی نماید. بنابراین به استناد ماده ۳۵۳ قانون مذکور دادنامه تجدیدنظر خواسته را نقض و پرونده را جهت رسیدگی ماهوی به دادگاه نخستین اعاده می‌نماید».

به نظر می‌رسد در این دعوا هر چند که مبنای دعاها مختلف بوده است و رابطه‌های حقوقی جداگانه‌ای وجود داشته، اما با توجه به اینکه قطعات زمین همگی از یک پلاک هستند و ارتباط کافی با همدیگر دارند

۱. البته آقای احمدی بر این باورند که دعوی غیرقابل تجزیه نسبت به خواهان‌ها قابل تصور نیست.

و دادگاه تجدیدنظر به درستی رأی را فسخ کرده هر چند که دادگاه تجدیدنظر می‌باید به صراحت الزام می‌داشت که دعاوی در یک دادرسی نیز رسیدگی شود.^۱

۴-۱. چند خواهان علیه یک خوانده

مثلاً دو نفر طی دو قراردادی که مفاد آن یکسان است دو خودرو را از شرکت خودروسازی یا از سازنده‌ای دو واحد منزل را خریداری کرده‌اند و سازنده از گرفتن پایان کار سرباز زده است یا دو کارمند از یک اداره حقوق استخدامی خود را مطالبه می‌کنند در اینجا منشأ واحد نیست و نیز ارتباط کافی وجود ندارد و به نظر می‌رسد که علی‌الاصول ضمن یک دادرسی به هر دو نمی‌توان رسیدگی کرد و حتی اگر در یک دادخواست نیز مطرح کنند باید برابر مقررات تفکیک شوند. زیرا شرایط هر دعوا با دیگری متفاوت است، برای نمونه ممکن است خوانده نسبت به یکی از قراردادها ادعای جعل یا بطلان داشته باشد در این صورت امکان رسیدگی به هر دو دعوا در یک دادرسی نیست.

با این همه در مواردی که امکان صدور آرای متعارض وجود دارد باید دعوای خواهان‌های متعدد علیه خوانده واحد را تحت لوای ارتباط میان دعوای امکان‌پذیر دانست. در سامانه آرای قوه قضائیه رأیی وجود دارد که البته شعبه صادر کننده آن معلوم نیست؛ برابر این رأی چهار تن با وکالت یک نفر دعوایی علیه راننده مقصر به خواسته مطالبه دیه جراحات ناشی از بی‌احتیاطی در رانندگی مطرح کرده‌اند، دادگاه نخستین در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۲ قرار عدم استماع این دعوا را صادر کرده است. استدلال دادگاه این است که «... نهایتاً دعوی خواهان را با این کیفیت قابل استماع نمی‌داند چراکه دیه حق شخصی هر یک از خواهان‌ها است که می‌بایست به صورت جداگانه ادعای خود را مطرح و در معرض دادرسی قرار دهند و نمی‌توانند به صورت کلی و در یک دادخواست مطالبه نمایند...»^۲. به نظر می‌رسد جز اینکه پایان ماه بوده و بحث آمارگرایی هیچ قاعده حقوقی نمی‌تواند توجیه‌گر این رأی باشد. در این نمونه اگر رسیدگی هم‌زمان صورت نگیرد در مواردی می‌تواند موجب صدور آرای متعارض شود. برای نمونه اگر هر کدام دادخواست جداگانه دهند و پرونده به شعبه‌های مختلفی برود یا در همان شعبه اما کارشناسان مختلفی تعیین شوند ممکن است که

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/24012>.

۲. سامانه ملی قوه قضائیه، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/38264>.

کارشناسان درصد تقصیر راننده یا حتی اینکه وی مقصر بوده یا خیر را به نحو مختلفی گزارش دهند و از این رو رأی مختلفی صادر شود.

در خصوص دعوایی که مبنای واحدی دارند، اما رسیدگی به هر کدام اقتضای دادرسی جداگانه‌ای دارند باید طی دادخواست‌های متعددی مطرح شوند. برای نمونه در دعوی اعسار هر چند که مبنای اعسار حکم صادره است، اما اگر چند نفر محکوم شده باشند دعوی اعسار از محکوم به باید جداگانه مطرح شود. در دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۸۲۱۶۰۸۰۰۰۵۰ تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۹ شعبه ۵۶ دادگاه تجدیدنظر استان تهران در خصوص موضوعی که سه نفر به موجب دادنامه واحدی محکومیت یافته بودند و به موجب یک دادخواست دعوی اعسار مطرح کرده بودند چنین مقرر کرده است: «آنچه رأی صادره را در خور نقض می‌نماید تقدیم دادخواست واحد از سوی تجدیدنظر خواهان‌های متعدد بوده و رسیدگی به چنین دعوی با کیفیت مطروحه خلاف اصول دادرسی و رویه قضایی است، لذا با این وصف دعوی قابلیت استماع نداشته است».^۱ در موردی که دو نفر در خصوص هزینه دادرسی دعوی و خواهی که در مرحله خواهی حکم صادره به جهت جعلی بودن مستند دعوا، فسخ شده بود و حکم به نفع آن‌ها صادر شده بود و سپس طی دعوی مستقلی صدور حکم به پرداخت هزینه دادرسی که نصف نصف پرداخت کرده را مطالبه کرده بودند. شعبه دوم دادگاه عمومی حقوقی تهران طی دادنامه شماره ۹۴۰۰۰۵۳ مورخه ۲۹/۱/۹۴ اعلام داشته «... با توجه به اینکه خواسته‌ها و خواهان‌ها متعدد می‌باشند و رسیدگی به خواسته‌های متعدد خواهان‌های متعدد در یک دادخواست قابل استماع نیست. لذا به استناد ماده ۲ قانون آئین دادرسی مدنی قرار عدم استماع دعوا صادر و اعلام می‌گردد». اما شعبه ۵۰ دادگاه تجدیدنظر استان تهران اعلام داشته «با التفات با اینکه در دادخواست تقدیمی هر یک از تجدیدنظر خواهان قسمتی از کل را مطالبه را کرده‌اند و هر دو راجع به یک موضوع و نسبت به یک خواننده و خواهی نموده و تقاضای صدور حکم بر محکومیت وی را به پرداخت خسارات دادرسی نموده‌اند، علاوه بر آن در پرونده استنادی تجدیدنظر خواهان هر دو توسط تجدیدنظر خواننده دعوی قرار گرفته‌اند و پس از خواهی هر دو به‌عنوان خواه، در پرونده اقامه دعوی نموده‌اند که حکم به قبول خواهی آنان صادر گردیده است. فلذا مطابق مفهوم ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی اگر به موجب یک

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/28880>

دادخواست خواسته‌های متعددی مطالبه گردد که با یکدیگر ارتباط کامل داشته باشد و یا دادگاه ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی نماید دادگاه به همه آن‌ها توأماً رسیدگی می‌نماید، در غیر این صورت مطابق منطوق ماده ۶۵ قانون مارالذکر باید دعاوی را از یکدیگر تفکیک نموده و به هر یک جداگانه رسیدگی نماید. بنابراین نظر به اینکه رأی تجدیدنظر خواسته بدون رعایت اصول و قواعد دادرسی و موازین قانونی رسیدگی شده را عیناً نقض نموده و مستنداً به ماده ۳۵۳ قانون مرقوم پرونده را جهت ادامه رسیدگی به دادگاه نخستین اعاده می‌نماید...»^۱.

در دعوی دیگری که خواهان‌ها سه واحد مسکونی از خواننده خریداری و به قائم‌مقامی خواننده، مطالبات خواننده برای فک ملک از رهن را پرداخت و در یک دادخواست طرح دعوا کرده بودند، شعبه ۲۷ دادگاه نخستین تهران این امر را پذیرفته اما شعبه ۳۵ دادگاه تجدیدنظر استان تهران حکم صادره را فسخ و تبدیل به قرار رد دعوا می‌کند. استدلال این شعبه چنین است «... نظر به اینکه خواهان‌ها طی مبایعه‌نامه‌های جداگانه و مستقل مبادرت به خریداری یک واحد آپارتمانی از خواننده نموده‌اند که به جهت عدم انجام تعهدات از ناحیه فروشنده مبادرت به تقدیم دادخواست نموده‌اند با التفات به اینکه دعوی متعدد که از یک منشأ نیست طی یک دادخواست طرح گردیده است که فاقد وجاهت قانونی است، زیرا اولاً مبایعه‌نامه‌های خواهان‌ها مستقل از یکدیگر می‌باشند؛ ثانیاً هرکدام از آنان یک واحد آپارتمانی به نحو شش دانگ خریداری نموده‌اند که ارتباطی با همدیگر نداشته تا طی یک دادخواست مطرح گردد؛ ثالثاً تعهدات فروشنده نسبت به هر یک از خواهان‌ها مختلف و متفاوت و مبالغ درخواستی آنان نیز مستقل است، لذا این دادگاه طرح دعوی مستقل از همدیگر را صحیح و قانونی دانسته و هزینه آن دعاوی علی‌حده و مستقل از همدیگر است، لذا این دادگاه به استناد ماده ۳۵۸ و ۲ قانون آیین دادرسی مدنی با نقض حکم صادره قرار رد دعوی خواهان‌ها در محدوده تجدیدنظرخواهی را صادر و اعلام می‌نماید».

به نظر می‌رسد صرف نظر از نتیجه رأی که ضمانت اجرای اعمال شده برای تفکیک دعوای در رأی دادگاه تجدیدنظر درست نیست، زیرا که دادگاه بدوی تشخیص داده که دعوای ولو که منشأ یگانه ندارند، اما قابل رسیدگی ضمن یک دادرسی هستند. دادگاه تجدیدنظر بر این «اختیارات صلاحیدی» دادگاه

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/28373>.

نخستین نمی‌تواند خدشه‌ای وارد کند. در واقع پرسش دیگری که مطرح می‌شود این است که اگر دادگاه تجدیدنظر نمی‌تواند بر اختیارات صلاح‌دیدی دادگاه نظارت کند در صورتی که به تشخیص دادگاه تجدیدنظر امکان رسیدگی ضمن یک دادرسی فراهم نباشد چه باید بکند؟ در این صورت موضوع از موارد رفع نقص پرونده بدوی نیست و دادگاه تجدیدنظر نمی‌تواند پرونده را به دادگاه بدوی برگشت دهد، بلکه خود دادگاه تجدیدنظر در راستای ماده ۶۵ باید تفکیک را انجام دهد.

در دیوان عدالت اداری شعبه ۱۷ تجدیدنظر در دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۹۰۱۷۰۰۴۸۰ تاریخ ۱۳۹۲/۲/۱۷ در خصوص شکایت ۵ نفر به خواسته اصلاح عنوان شغلی از کارگر ساده به‌عنوان کمک‌مکانیک و مکانیک ماشین‌آلات بافندگی (شغل سخت و زیان‌آور) اعلام داشته که شکایت هر شخص نیازمند دادخواست جداگانه است و لذا قرار رد شکایت صادر و اعلام داشته است.^۱

۲-۴. یک خواهان علیه یک خواننده و بدون وجود ارتباط میان دعوای

در فرانسه چنانچه یک خواهان علیه یک خواننده در یک دادخواست دعوایی مطرح کند که ارتباط با همدیگر ندارند دادگاه ملزم به رسیدگی هم‌زمان است اما در صلاحیت هر خواسته به تنهایی ملاک عمل است (Cadiet, 201: n 12; Douchy - oudot, 2014: n 286). در ایران حکم صریحی درباره الزام دادگاه در رسیدگی به دعوای غیرمرتبط یک شخص علیه شخص دیگر وجود ندارد، اما از مفهوم مخالف ماده ۶۵ قانون آ.د.م می‌توان بهره برد در صورتی که رسیدگی به همه دعوای ضمن یک دادرسی مقدور باشد از اختیارات صلاح‌دیدی دادگاه است به همه دعوای رسیدگی کند. با این توضیح که تعبیر «دادگاه بتواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی کند». به نظر می‌رسد دست کم هنگامی که وحدت منشأ وجود دارد را در برمی‌گیرد. برای نمونه طرح دعوای نفقه ایام زوجیت و اجرت‌المثل ایام زوجیت در یک دادخواست که بین آن‌ها ارتباط وجود ندارد، اما ناشی از یک وحدت منشأ (عقد نکاح) هستند.

در فرضی که خواهان دعوای متعددی همچون الزام به تنظیم سند رسمی ملک، صدور حکم مبنی بر محکومیت خواننده به پرداخت مبلغ واریزی به حساب شهرداری بابت ساختمان اشتراکی و خسارت تأخیر تأدیه از تاریخ ۱۳۸۷/۶/۱۰ تا زمان اجرای حکم، صدور حکم مبنی بر محکومیت خواننده به پرداخت

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/8349>.

هزینه‌های اضافی انجام شده در ساختمان اشتراکی را مطالبه کرده، شعبه ۲۳ دادگاه عمومی حقوقی تهران طی دادنامه شماره ۹۴/۰۰۳۴۵ دادگاه نخستین، دعوای را ناشی از منشأ واحد نداسته و قرار عدم استماع دعوا صادر کرده است، اما شعبه ۱۷ دادگاه تجدیدنظر همه این خواسته‌ها را ناشی از قرارداد مشارکت مدنی دانسته و منشأ واحد میان دعوای را محرز دانسته است.^۱

شعبه ۵ تجدیدنظر دیوان عدالت اداری طرح خواسته‌های متعدد دارای منشأ یک دادخواست را قابل پذیرش دانسته است، اما اگر مبنا متفاوت باشد طرح چنین دعوایی مستند به ماده ۲۷ (قانون قدیم) دیوان عدالت اداری موجب رد شکایت است.^۲

در فرضی که دعوای یک خواهان علیه یک خواننده حتی وحدت منشأ ندارند، اما دادگاه و دیوان ضمن یک دادرسی می‌تواند به همگی رسیدگی کند از اختیارات صوابدیدی دادگاه است که همگی را با هم رسیدگی کند یا اقدامات لازم جهت تفکیک آن‌ها را انجام دهد.

۵. طرح دعوا با اسباب متعدد اما منشأ واحد

چنانچه دعوایی با چند سبب مختلف اما با منشأ واحد مطرح شود مانند طرح چند سبب فسخ در یک دادخواست یا اسباب مختلف تحقق وکالت در طلاق یا درخواست طلاق عسر و حرجی و طلاق به وکالت یا در حقوق اداری شخص خواستار اعمال سابقه کار خود در چند جا بوده باشد؛ آیا این اسباب در یک دادخواست قابل پذیرش است؟ محل بحث است. در دعوای طلاق در آرای مختلفی طرح دعوا با اسباب متعدد اما منشأ واحد پذیرفته شده است. برای نمونه در دعوایی حتی طلاق عسر و حرجی و تحقق شروط وکالت موجب وکالت در طلاق در یک دادخواست پذیرفته شده و شعبه ۲۱ دیوان عالی در دادنامه ۹۱۰۹۹۸۵۱۱۱۹۰۱۵۵۰ تاریخ ۱۳۹۴/۰۱/۲۹ مقرر داشته «... در خصوص سبب دعوی در دادخواست و اجلاس اول دادرسی مادام که سبب دعوی متعدد است اصل عدم تداخل اسباب حاکم است، لذا نسبت به هر یک از موارد (عسر و حرج، تخلف از شرط ضمن عقد) مستلزم اظهار عقیده است آثار آن نیز متفاوت است (ماده ۲۶ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱، در صورتی که طلاق، توافقی یا به درخواست زوج

۱. سامانه ملی آرای قضایی، شعبه ۱۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، دادنامه شماره 9409980228300037، تاریخ ۱۳۹۴/۰۸/۱۱. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/28216>

۲. دادنامه شماره قطعی، ۱۳۸۰/۹۰/۵، تاریخ ۱۳۹۱/۷/۵، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/1990>.

باشد، دادگاه به صدور گواهی عدم امکان سازش اقدام و اگر به درخواست زوجه باشد، حسب مورد، مطابق قانون به صدور حکم الزام زوج به طلاق یا احراز شرایط اعمال وکالت در طلاق مبادرت می‌کند»^۱.

شعبه ۲۲ دیوان عالی کشور نیز در دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۸۲۰۰۳۲۱ تاریخ ۱۳۹۳/۰۸/۲۸ طلاق به جهت عسر و حرج و تخلف از شروط ضمن عقد نکاح را در یک دادخواست قابل پذیرش دانسته است.^۲

شعبه ۲۸ دادگاه عمومی حقوقی تهران در دادنامه شماره ۰۰۹۶۹ مورخ ۹۲/۱۰/۳۰ دعوی تخلیه اجاره به سبب تغییر شغل و نپرداختن اجاره بها در یک دادخواست را قابل پذیرش ندانسته است، اما شعبه ۳۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران اعلام داشته «... در صورت احراز حقایق خواهان بدوی از حیث آثار و نتایج منتهی به تخلیه یکسان بوده ...» لذا قرار عدم استماع دعوا را فسخ می‌کند.^۳

هنگامی که چند سبب مختلف (تغییر شغل و عدم پرداخت اجاره بها) مبنای خواسته واحد (تخلیه عین مستأجره) باشد، چند سبب را می‌توان در یک دادخواست ذکر کرد. اما همه دعاوی مربوط به متوفی ناشی از یک مبنا تلقی نمی‌شوند.^۴

۶. طرح دعاوی متعدد با دعاوی اضافی موضوع ماده ۹۸ قانون آ.د.م

باید توجه داشت که اگر در راستای ماده ۹۸ دعاوی متعددی مطرح شود که ضمن یک دادرسی قابل رسیدگی نباشند ملاک حکم ماده ۶۵ در خصوص تفکیک دعاوی باید رعایت شود با وجود این، برخی دادگاه‌ها هنوز به روال قبل از سال ۱۳۴۹ قرار عدم استماع دعوا صادر می‌کنند. در دادنامه‌ای^۵ که دعوا در خصوص اثبات مالکیت یک باب مغازه بوده، در جلسه اول دادرسی وکیل خواهان خواسته‌های ابطال قرارداد عادی مورخ ۸۷/۱/۱۷ و رفع تصرف از ملک را نیز به خواسته اولیه افزوده است؛ دادگاه اعلام داشته که «... در

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/26419>.

۲. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/10793>.

۳. سامانه ملی آرای قضایی، دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳۲، دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۸۲۰۰۳۲۱ تاریخ ۱۳۹۳/۰۸/۲۸، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/6498>.

۴. دادنامه شماره ۰۱۸۲-۹۱/۳/۲۰-۰۱۸۲، شعبه ۱۰۸ دادگاه عمومی تهران، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/253>.

۵. پرونده کلاسه ۹۱۰۹۹۸۲۶۶۰۶۰۰۴۷۱ شعبه سوم دادگاه عمومی (حقوقی) دادگستری شهرستان ملارد دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۲۶۶۰۶۰۰۷۴۱، معاون قضایی دادرسی سوم دادگستری ملارد ذوالفقاری.

خصوصاً اصل خواسته دیگر خواهان که در جلسه اول رسیدگی آن را درخواست نموده است، با توجه به ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی که ادعای مرتبط را دعوی دانسته است که همه خواسته‌های داخل در یک دادخواست را بتوان در طی یک رسیدگی، رسیدگی و حکم صادر نمود و از این جهت دعوی مرتبط دانسته شده است و خواسته‌های اضافه شده توسط وکیل خواهان با توجه به اینکه تقاضای ابطال سند به لحاظ جعلیت سند مذکور است که مستلزم رسیدگی به جعلیت سند مورد درخواست ابطال است و در خصوص تصرف عدوانی نیز بایستی احراز سبق تصرف خواهان و حقوق تصرف خوانده به آن و عدم رضایت متصرف سابق را احراز نمود که هر یک مستلزم دادرسی جداگانه و رسیدگی به ادله مختلف است؛ فلذا افزایش خواسته مذکور در راستای ماده ۹۸ قانون آیین دادرسی مدنی نبوده و قابلیت استماع ندارد. دادگاه مستنداً به ماده ۲ قانون آیین دادرسی مدنی قرار رد دعوا صادر و اعلام می‌نماید (...).

در یک رأی دیگر دادگاه تجدیدنظر استان تهران قرار رد دعوی دادگاه بدوی که دعوی تأیید فسخ توافقنامه و مطالبه قیمت روز ملک صادر شده است به این جهت که در یک دادخواست نمی‌توان مطرح کرد، فسخ کرده و اعلام داشته «... خواسته‌ها با توجه به وحدت منشأ می‌تواند در یک دادخواست مطرح شود...»^۱.

۷. شکایت نسبت به دادنامه‌های مختلف در یک دادخواست

به نظر می‌رسد که شکایت از هر رأی باید به موجب دادخواست جداگانه به عمل آید. شعبه ۲۱ دیوان عدالت طرح اعتراض ثالث نسبت به چند دادنامه طی یک دادخواست را مسموع ندانسته است و این دادنامه طی دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۵۶۰۰۰۷۳ تاریخ ۳۱ فروردین ۱۳۹۳ در شعبه اول تجدیدنظر دیوان عدالت اداری استوار شده است. طرح اعتراض ثالث نسبت به دادنامه‌های متعدد در ضمن یک دادخواست از شمول ماده ۳۱ دیوان عدالت اداری که صرفاً ناظر به جواز طرح شکایات متعدد با مبنا و منشأ واحد در ضمن یک دادخواست است خارج بوده و در نتیجه اعتراض ثالث مطرح شده نسبت به دادنامه متعدد ضمن یک دادخواست، قابل استماع نبوده و به این جهت، نتیجه رأی صادره (به شماره

۱. پرونده کلاسه ۹۱۰۹۹۸۲۱۶۴۱۰۰۷۶۳ شعبه ۳ دادگاه تجدیدنظر استان تهران دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۰۳۰۰۲۵۳، تجدیدنظر خواسته: از دادنامه شماره ۱۱۴۵ مورخ ۹۱/۱۲/۱۵ صادره از شعبه ۲۱۶ دادگاه عمومی تهران، رئیس شعبه سوم دادگاه تجدیدنظر استان تهران، مستشار دادگاه ذکائی، حمیدی راد، ۱۳۹۲/۲/۳۰.

ماده ۷۲ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری، صرف نظر از ماهیت دادنامه‌های مذکور تأیید می‌گردد. رأی صادره قطعی است.^۱

شعبه ۳۰ دیوان عدالت اداری نیز در دادنامه ۹۲۰۹۹۷۰۹۰۳۰۰۰۶۲۲ تاریخ اول خرداد ۱۳۹۲ اعلام داشته شکایت از دو رأی قطعی کمیسیون‌های ماده ۱۰۰ شهرداری راجع به یک ملک طی یک دادخواست، قابل پذیرش نیست.^۲ شعبه ۳۰ دیوان عدالت اداری نیز طی دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۹۰۳۰۰۳۳۱۰ تاریخ ۱۳۹۱/۹/۲۸ اعلام داشته که «... شکایت از دو رأی قطعی در یک دادخواست قابل رسیدگی توأمان نیست...».^۳

اعاده دادرسی از دو یا چند رأی ضمن یک دادخواست چه در دادرسی مدنی و چه در دادرسی اداری قابل طرح نیست و باید به موجب دادخواست‌های جداگانه باشد.^۴

۸. ضمانت اجرای طرح دعاوی متعدد غیر مرتبط در ضمن یک دادخواست

در ماده ۳۱ دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲ گفته شده «اگر به موجب یک دادخواست شکایات متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط نداشته باشند و شعبه نتواند ضمن یک دادرسی به آن‌ها رسیدگی کند، ظرف پنج روز لزوم تفکیک دادخواست را طی اخطاریه‌ای به شاکی یا شاکیان اعلام می‌کند. شاکی یا شاکیان از تاریخ ابلاغ اخطاریه ده روز فرصت تفکیک یا تعیین موضوع را دارند. در صورت عدم تفکیک یا تعیین موضوع مورد شکایت، مدیر دفتر شعبه بر اساس ماده ۲۸ این قانون قرار رد دادخواست صادر می‌کند. قرار رد صادره مانع از طرح مجدد شکایت نیست. چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، از زمان ابلاغ قرار مدیر دفتر محاسبه می‌شود.» در حقیقت طرح دعوای متعدد ضمن یک دادخواست بدون وجود پیوند قانونی جهت رسیدگی هم‌زمان به آن‌ها در صورت عدم تفکیک

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/9436>.

۲. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/8683>.

۳. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/2326> برای دیدن رأی مشابه از شعبه سی و یک بنگرید سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/2120>، 1391/08/02، 9109970903102010.

۴. در امر اداری بنگرید سامانه ملی آرای قضایی، شعبه ۳۰ تجدیدنظر دیوان عدالت اداری، دادنامه شماره 9109970903002910، تاریخ <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/2107> ۱۳۹۱/۸/۱.

توسط شاکی با ضمانت اجرای قرار رد دادخواست توسط مدیر دفتر مواجه خواهد شد. این امر نشان می‌دهد که قانون‌گذار قانون دیوان عدالت اداری این مقوله را از موارد نقص دادخواست دانسته است.

در دادرسی مدنی در رویه قضایی درباره ضمانت اجرای طرح دعوای متعدد غیرمرتبط ضمن یک دادخواست، اختلاف نظر وجود داشته و می‌توان گفت چهار نظر وجود دارد. اغلب شعبه‌ها قرار عدم استماع دعوا صادر می‌کنند چه در دادگاه نخستین و چه در تجدیدنظر. برخی شعبه‌ها تفکیک انجام می‌دهند چه در دادگاه نخستین و چه در دادگاه تجدیدنظر. برخی شعبه‌ها به خواسته اول رسیدگی می‌کنند. برای نمونه شعبه ۳۲ دادگاه عمومی حقوقی تهران در دادنامه شماره ۸۸ مورخ ۹۱/۲/۹ اعلام داشته طرح دو دعوی طاری (ورود ثالث و تقابل) در یک دادخواست خلاف مقررات آیین دادرسی مدنی دانسته است و اعلام داشته دادگاه نمی‌تواند به هر دو دعوی به صورت یکجا رسیدگی کند، بلکه بر اساس اصل ترتب به اولین دعوا (ورود ثالث) رسیدگی می‌کند^۱ و این رأی به موجب دادنامه ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۴۴۰۰۳۰۱ تاریخ ۱۳۹۲/۳/۱۱ شعبه ۴۴ دادگاه تجدیدنظر استان تهران استوار شده است.^۲

برخی شعبه‌ها در مرحله تجدیدنظر نیز قرار عدم استماع دعوا صادر می‌کنند و بر این باورند که باید در مرحله بدوی تفکیک و در مرحله تجدیدنظر قرار عدم استماع دعوا انجام شود.

شعبه ۷۹ دادگاه تجدیدنظر استان تهران قائل به این قول است و به تفصیل بیشتری در این مورد بحث و استدلال کرده است «طرح دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست در صورتی اجازه داده می‌شود که آن دعاوی ناشی از یک منشأ و مبتنی بر جهات واحد بوده و یا لاقلاً طوری با هم در ارتباط باشند که دادگاه بتواند در ضمن یک دادرسی، به تمام دعاوی رسیدگی نماید و دادرسی در هر مورد مستلزم تشریفات خاص و جداگانه‌ای نباشد. زیرا دادگاه حق ندارد یک جهت را به جهت دیگر ترجیح داده و یا برای یکی از آنها اولویت قائل شود. چون که چنین ترتیب قانونی در مانحن فیه وجود ندارد. از طرفی اعمال ماده ۶۵ از قانون استنادی از اقتضائات محکمه بدوی بوده و این محکمه نمی‌تواند نسبت به تفکیک این‌گونه دعاوی از

۱. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/4483>.

۲. در موردی مشابه شعبه ۳۵ دادگاه تجدیدنظر استان تهران دعوی ورود ثالث با دعوای متقابل را قابل پذیرش ندانسته و قرار عدم استماع دعوا صادر کرده است. بنگرید سامانه ملی آرای قضایی، دادگاه تجدیدنظر استان تهران، 9109970223501346 تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۵، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/722>.

یکدیگر اقدام نماید. بدین اعتبار، ورود در ماهیت موضوع و برگزیدن یک دعوی به دعوی دیگر ترجیحی بلامرجح است که محمل قانونی ندارد. ثالثاً به طور کلی اصل استقلال دعاوی ایجاب می نماید که محاکم به هر دعوی به طور مستقل رسیدگی نمایند و مقنن به صراحت در مواد ۶۵ و ۵۱ و ۴۸ و ۲ قانون استنادی به این اصل تأکید ورزیده است. بر اساس این اصل محاکم رسیدگی به دعاوی که خواندگان مستقلی دارند می بایست به طور جداگانه رسیدگی نمایند، در نتیجه به حکم قانون تجمیع دعاوی در یک دادخواست فاقد وجهت قانونی است. بدین استدلال این محکمه تجدیدنظرخواهی طرح شده را بر مبنای آن جهاتی که فوقاً بدان اشارت گردید متکی به ادله قانونی دانسته و آنگاه با اختیارات حاصله از ماده ۳۵۸ قانون تدارک در متن دادنامه مبحث عنه را نقض نموده و سپس در اجرای مقررات مواد مندرج در متن قرار عدم استماع دعوی ابتدایی را صادر و اعلام می نماید. رأی اصداری قطعی است.»^۱

باید توجه داشت در صورتی که دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست و بدون شرایط قانونی تجمیع آن در یک دادخواست، مطرح شده باشد و دادگاه بدوی آن‌ها را تفکیک نکرده باشد، ضمانت اجرایش فسخ یا نقض رأی در هیچ حالتی نیست و دادگاه تجدیدنظر و دیوان باید تفکیک کند.

۹. برخی امور آیینی مربوط به دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست

۹-۱. نحوه تقویم خواسته‌های متعدد

در صورتی که دعاوی متعدد ضمن یک دادخواست مطرح گردد هر کدام باید مستقلاً تقویم شود و در صورت تقویم برخی و عدم تقویم برخی دیگر، مدیر دفتر باید مراتب اخطار رفع نقص به طرف ابلاغ کند. در دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۷۰۰۰۲۶۹ تاریخ ۳۱ تیر ۱۳۹۳ شعبه دهم دیوان عالی کشور این امر را از موارد نقص تحقیقات دانسته است و مقرر داشته «... خواسته‌های خواهان‌های بدوی (فرجام خواندگان) متعدد و همه مالی بوده و لازم بوده جداگانه تقویم و تمبر قانونی ابطال شود...»^۲.

شعبه ۱۳ دادگاه تجدیدنظر استان تهران نیز اعلام داشته که خواسته‌های متعدد در یک دادخواست مستلزم ابطال هزینه دادرسی و تمبر حق الوکاله به طور مستقل است.^۳ این نظر در دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۳۵۰۰۹۱۳، تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۵،

۱. سامانه ملی آرای قضایی دادنامه شماره ۱۴۰۱۶۸۹۲۰۰۶۶۲۶۴۷۲ تاریخ ۱۴۰۱/۷/۲۸، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/38333>.

۲. سامانه ملی آرای قضایی دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۷۰۰۰۲۶۹ تاریخ ۳۱ تیر ۱۳۹۳، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/22283>.

۳. سامانه ملی آرای قضایی، دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۱۳، دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۲۲۳۵۰۰۹۱۳، تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۵.

شعبه ۳۵ دادگاه تجدیدنظر استان تهران نیز مورد پذیرش قرار گرفته است.^۱

در دیوان عدالت اداری بحث تفکیک دعوای به مالی و غیرمالی منتفی است و قانونگذار با عدول از اصل مجانی بودن دادرسی اداری با تعیین هزینه دادرسی در شعب بدوی دیوان، یک صد هزار (۱۰۰/۰۰۰) ریال و در شعب تجدیدنظر دویست هزار (۲۰۰/۰۰۰) ریال تعیین تکلیف کرده است. البته برابر تبصره این ماده مبلغ مذکور در این ماده به تناسب نرخ تورم اعلام شده به وسیله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هر سه سال یک بار به پیشنهاد رئیس دیوان و تأیید رئیس قوه قضائیه و تصویب هیئت وزیران قابل تعدیل است.

۹-۲. تعدد خواسته‌ها و قابلیت شکایت از رأی

در صورتی که چند دعوا در یک دادخواست مطرح شوند قابلیت شکایت هر کدام به تنهایی ملاک عمل خواهد بود، اما اگر ارتباط کامل یا کافی با همدیگر داشته باشد شکایت‌پذیری یکی به دیگر آرا هم سرایت می‌کند. در نمونه‌ای که شهرداری دعوی علیه شخصی به خواسته‌های صدور حکم بر ابطال آراء هیئت رسیدگی به اسناد عادی به شماره‌های ۱۲۸۴ الی ۱۲۹۰ و سند قطعی به شماره ۳۰۰۴ الی ۳۰۱۰ و نهایتاً خلع ید و قلع و قمع مستحقات موجود در شارع و ملکی شهرداری علی‌الحساب مقوم به مبلغ پنجاه و یک میلیون تقویم شده شعبه هجدهم دیوان عالی کشور طی دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۷۸۰۰۴۹۲ تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۲۶ مقرر داشته: «نظر به اینکه سه دعوی در پرونده مطرح شده و تمام آن‌ها به مبلغ ۵۱/۰۰۰/۰۰۰ ریال تقویم شده است، در نتیجه پس از تقسیم مبلغ ذکر شده بین دعاوی یاد شده، هیچ‌کدام از آن‌ها به حدنصاب قانونی برای فرجام‌خواهی نمی‌رسد. بنابراین فرجام‌خواهی فاقد موقعیت قانونی بوده و پرونده قابل طرح در دیوان عالی کشور نیست و اعاده می‌گردد.»^۲

در قانون دیوان عدالت اداری برابر ماده ۶۵ کلیه آراء شعب بدوی دیوان به درخواست یکی از طرفین یا وکیل یا قائم‌مقام و یا نماینده قانونی آن‌ها، قابل تجدیدنظرخواهی در شعب تجدیدنظر است. بنابراین بحث تسری شکایت‌پذیری از یک خواسته به خواسته غیرقابل شکایت دیگر منتفی است.

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/253>.

۱. سامانه ملی آرای قضایی، دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳۵، دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۳۵۰۰۹۱۳ تاریخ ۱۳۹۲/۸/۷.

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/4972>.

۲. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/10943>.

۹-۳. مسئولیت پرداخت هزینه‌های تفکیک پرونده

برابر ماده ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری اگر به موجب یک دادخواست، شکایت‌های متعددی مطرح شده باشد که ارتباط نداشته باشند و شعبه نتواند ضمن یک دادرسی به همه آنها رسیدگی کند؛ ظرف پنج روز لزوم تفکیک دادخواست طی اخطاریه‌هایی به شاکی یا شاکیان اعلام می‌کند و آنها ظرف ده روز فرصت تفکیک یا تعیین موضوع را دارند و در غیر این صورت به موجب قرار مدیر دفتر، دادخواست رد می‌شود و این قرار قابل شکایت نزد شعبه است. آنچه از این ماده می‌توان استنباط کرد این است که هزینه تفکیک بر عهده دادخواست دهنده است. در ماده ۶۵ قانون آیین دادرسی مدنی گفته شده که دادگاه ضمن تفکیک دعوای غیرمرتبط به آنها رسیدگی می‌کند و بنابراین سخنی از رفع نقص گفته نشده است و افزون بر آن به روشنی مشخص نشده است که مسئولیت پرداخت هزینه‌های تفکیک پرونده‌های غیرمرتبط بر عهده چه کسی است. فحوای ماده به گونه‌ای است که بر عهده دادگستری است اما تحمیل این هزینه بر دادگاه به جهات مختلفی نادرست است.

در حقیقت تفکیک پرونده زمانی لازم می‌شود که خواهان با ارائه یک دادخواست واحد برای دعوای نامرتبط، نظم و روند عادی دادرسی را مخدوش کرده است. این اقدام یک تخلف شکلی یا حداقل یک اشتباه شکلی از سوی خواهان تلقی می‌شود و او در به وجود آمدن این وضعیت مقصر بوده است و لذا هزینه‌های ناشی از اصلاح اشتباهات شکلی که یکی از دو طرف برمی‌گردد علی‌الأصول بر عهده همان طرف خواهد بود.

در قانون قدیم آیین دادرسی مدنی این هزینه بر عهده خواهان بود و این سابقه رویه‌ای (عرف خاص) باید در تفسیر مدنظر قرار گیرد. افزون بر این اگرچه ارائه دادگستری یک «خدمت عمومی» است، اما این خدمات در چارچوب ضوابط و تشریفات قانونی ارائه می‌شود. تفکیک پرونده‌های غیرمرتبط، یک اقدام اصلاحی ضروری برای امکان‌پذیر ساختن رسیدگی است که ناشی از عدم رعایت الزامات قانونی توسط خواهان است؛ بنابراین نباید بار مالی آن بر نهاد عمومی تحمیل شود.

از منظر اقتصادی تحمیل هزینه‌های تفکیک بر دادگستری و به تبع آن، مالیات‌دهندگان در ازای یک اشتباه شکلی از سوی یک فرد توجیه اقتصادی ندارد؛ زیرا هر اقدام اداری در سیستم قضایی دارای هزینه‌ای است (زمان کارمندان، کاغذ، انرژی و هزینه فرصت زمانی قاضی که می‌توانست به پرونده‌های دیگر رسیدگی

کند). اگر خواهان هزینه‌های مرتبط با تفکیک را نپردازد، این هزینه‌ها به صورت هزینه‌های سربار بر کل سیستم تحمیل شده و کارایی آن را کاهش می‌دهد. از سویی دیگر باید انگیزه‌زدایی برای جلوگیری از انجام این کار صورت گیرد. زیرا اگر تفکیک پرونده رایگان باشد، انگیزه‌ای برای خواهان یا وکیل او باقی نمی‌ماند تا در مرحله تقدیم دادخواست دقت لازم را به خرج دهد. تحمیل هزینه حتی جزئی یک عامل بازدارنده ایجاد می‌کند تا دو طرف با دقت بیشتری پرونده‌های خود را تنظیم و تفکیک نمایند که این امر منجر به کاهش هزینه‌ها در کل سیستم قضایی می‌شود. افزون بر این‌ها در راستای افزایش کارایی منابع نباید این هزینه بر دادگستری تحمیل شود. زیرا منابع مالی و انسانی دادگستری محدود است. اختصاص منابع برای تفکیک پرونده‌ها به جای رسیدگی به پرونده‌هایی که از ابتدا صحیح تنظیم شده‌اند، به معنای استفاده ناکارآمد از منابع عمومی است. بنابراین اقتصادی‌ترین راه این است که طرفی که عامل ایجاد این هزینه اضافی شده است، مسئول پرداخت آن باشد.

در صورتی که خواهان هزینه را نپردازد در دیوان عدالت اداری مدیر دفتر، قرار رد دادخواست صادر می‌کند، اما در آیین دادرسی مدنی در نبود صراحت قانونی از موارد، قرار رد دادخواست نیست و به نظر می‌رسد که دادگاه رسیدگی به موضوع را به دلیل فراهم نبودن موجبات رسیدگی متوقف می‌کند.

نتیجه‌گیری

اصل استقلال دعوای نه یک قاعده مطلق بلکه یک اصلی است که هدف آن تضمین شفافیت رسیدگی، تمرکز دعوای و امکان دفاع مؤثر است، نه تحمیل تشریفات زائد. با این همه این اصل مطلق نیست و مطالعه فقه اسلامی و سیر تاریخی نهاد دعوای در حقوق ایران نشان داد که حتی در نظام‌های سنتی نیز رسیدگی به اختلافات مرتبط یا هم منشأ، در قالب یک فرآیند واحد، امری بی‌سابقه نبوده و همواره ملاحظات عملی و عقلانی در کنار قواعد شکلی ایفای نقش کرده‌اند. در طرح دعوای متعدد ضمن یک دادخواست باید دو حالت را از همدیگر تفکیک کرد.

نخست، حالتی که دعوای به‌گونه‌ای با یکدیگر مرتبطند و دوم، وضعیتی که دعوای فاقد ارتباط حقوقی‌اند، اما به دلایل عملی، اقتصادی یا دادرسی، رسیدگی توأمان به آن‌ها ممکن و حتی مطلوب است. قانون آیین دادرسی مدنی ایران در ماده ۶۵، به روشنی وضعیت نخست را به رسمیت شناخته و در این فرض،

دادگاه را مکلف به رسیدگی توأمان می‌داند، حتی اگر از حیث صلاحیت محلی یا نسبی با ممنوعیت مواجه باشد. این الزام بیانگر تقدم مصلحت دادرسی منسجم بر قواعد شکلی صلاحیت است. در مقابل در وضعیت دوم، امکان رسیدگی به دعاوی متعدد غیرمرتبط نیز به‌عنوان یک اختیار صلاحیدیدی، برای دادگاه و دیوان عدالت اداری قابل شناسایی است. این تحلیل که از ظاهر سخت‌گیرانه اصل استقلال دعاوی فراتر می‌رود، بر این مبنا استوار است که هدف نهایی دادرسی، حل و فصل مؤثر اختلافات است.

منابع

- ابوالحسن علی بن محمد بن محمد بن حبيب البصرى البغدادي، الشهير بالماوردي (۱۴۱۹). **الحاوی الكبير فی فقه مذهب الإمام الشافعی و هو شرح مختصر المزنی**، جلد ۱۶، المحقق: الشيخ علی محمد معوض - الشيخ عادل أحمد عبد الموجود، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- احمدی، خلیل (۱۳۹۳). «مطالعه تطبیقی مفهوم و انواع دعاوی بین اشخاص»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، شماره ۸۶. حیدری، علی، حسنی جلیلیان، محمدرضا و یاراحمدی، مریم (۱۳۹۷). «آیین دادخواهی در ادب فارسی»، **مجله شعر پژوهشی (بوستان ادب)**. سال ۱۰، شماره ۴. سامانه ملی آرای قضایی، <https://ara.jri.ac.ir/Judge>.
- شهید ثانی (۱۳۹۸). **الروضه البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة**، جلد ۳، تحقیق: السید محمد کلاتر، الطبعة الثانية، قم: کتابخانه مدرسه فقهت.
- صادقی‌پور، حبیب (۱۳۹۶). **نقش ارتباط میان دعاوی در فرایند دادرسی و رأی**، رساله دکتری دانشگاه تهران. طهماسبی، علی (۱۳۹۶). «تحلیل قواعد دادرسی مدنی در فرض تعدد اصحاب دعوا»، **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۹۸.
- فتحی، بدیع و هرمزی، خیرالله (۱۴۰۲). «تجزیه‌ناپذیری دعاوی در دادرسی مدنی ایران و فرانسه»، **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۱۲۲.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲). **عدالت قضایی، گزیده آراء**، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- مشهدی، علی و آیت‌الله، جلیلی مراد (۱۳۹۸). «معیارهای نظارت قضایی بر صلاحیت‌های اختیاری مقامات اداری در حقوق ایران، فرانسه و آلمان»، **فصلنامه حقوق اداری**، شماره ۱۸.
- هرمزی، خیرالله (۱۳۹۷). «جمع و تفکیک بین دعاوی و مقایسه آن با تجزیه یک دعوی به چند دعوی در حقوق ایران و فرانسه»، **پژوهش حقوق خصوصی**، شماره ۲۳. دادنامه‌ها
- دادگاه عمومی (حقوقی) دادگستری شهرستان ملارد، شعبه ۳، دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۲۶۶۰۶۰۰۷۴۱، پرونده کلاسه ۹۱۰۹۹۸۲۶۶۰۶۰۰۴۷۱.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳، دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۰۳۰۰۲۵۳، پرونده کلاسه ۹۱۰۹۹۸۲۶۶۱۰۰۷۶۳، تجدیدنظر خواسته: از دادنامه شماره ۱۱۴۵ مورخ ۹۱/۱۲/۱۵ صادره از شعبه ۲۱۶ دادگاه عمومی تهران.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه دو، دادنامه شماره ۰۰۰۹۸۵ تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۴. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text>.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۵ تجدیدنظر، دادنامه شماره قطعی، ۱۳۸۰/۹۰/۵، تاریخ ۱۳۹۱/۷/۵. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/1990>.

- <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/235>. دادنامه شماره ۰۱۸۲-۰۹۱/۳/۲۰ مورخه ۲۷/۷/۹۴.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۱۵۲، دادنامه شماره ۷۰۳، مورخه ۲۷/۷/۹۴.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۱۱، دادنامه شماره ۰۱۱۶۴، تاریخ ۱۳/۱۲/۹۳.
- دیوان عدالت اداری، شعبه تجدیدنظر، دادنامه شماره ۰۱۰۰۶۰۸-۰۹۲۰۹۹۷۰۹۰۱۰ مورخه ۱۳۹۲/۳/۲۵.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۱۷ تجدیدنظر، دادنامه ۰۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۷۰۳۵۷۲، تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۱۳.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۱۷، دادنامه شماره ۰۹۴۰۹۹۸۰۲۳۱۷۰۰۳۳۴، تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۱۷.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۱۵، دادنامه شماره ۰۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۵۰۲۷۴۱، تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۸.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۱۲ تجدیدنظر، دادنامه شماره ۰۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۲۰۳۱۸۳، تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۹.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۲۲۰، دادنامه شماره ۱/۷/۱۳۹۳-۴۲۱.
- دادگاه تجدیدنظر، شعبه ۶۱، دادنامه شماره ۰۹۴۰۹۹۸۲۱۶۳۹۰۰۳۸۲، تاریخ ۱۳۹۵/۱/۲۲.
- دادگاه عمومی حقوقی شهرستان ملارد، شعبه ۴، دادنامه شماره ۱۶/۱۲/۱۳۹۳-۲۸۱.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۱۲، دادنامه ۰۹۳۰۹۹۸۲۶۶۷۲۰۰۴۰۷، تاریخ ۲۵ مرداد ۱۳۹۴.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۵۶، دادنامه شماره ۰۹۴۰۹۹۸۲۱۶۰۸۰۰۰۵۰، تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۹.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۲، دادنامه شماره ۰۹۴۰۰۰۵۳، مورخه ۲۹/۱/۹۴.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۳۲، دادنامه شماره ۸۸، مورخ ۹۱/۲/۹.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۲۳، دادنامه شماره ۹۴/۰۰۳۴۵.
- دادگاه عمومی حقوقی تهران، شعبه ۲۸، دادنامه شماره ۰۰۹۶۹، مورخ ۹۲/۱۰/۳۰.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۴۴، دادنامه شماره ۰۹۲۰۹۹۷۰۲۲۴۴۰۰۳۰۱، تاریخ ۱۳۹۲/۳/۱۱.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۱۳، دادنامه شماره ۰۹۱۰۹۹۷۰۲۲۱۳۰۰۸۶۴، تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۵.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳۲، دادنامه شماره ۰۹۳۰۹۹۸۰۲۲۶۲۰۰۴۳۴، تاریخ ۱۳۹۴/۰۵/۲۷.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳۲، دادنامه شماره ۰۹۳۰۹۹۷۰۲۲۳۲۰۰۱۰۴، تاریخ ۱۳۹۳/۰۱/۳۱.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۱۷، دادنامه شماره ۰۹۴۰۹۹۸۰۲۲۸۳۰۰۰۳۷، تاریخ ۱۳۹۴/۰۸/۱۱.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۱۳، دادنامه شماره ۰۹۱۰۹۹۷۰۲۲۱۳۰۰۸۶۴، تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۵.
- دادگاه تجدیدنظر استان تهران، شعبه ۳۵، دادنامه شماره ۰۹۲۰۹۹۷۰۲۲۳۵۰۰۹۱۳، تاریخ ۱۳۹۲/۸/۷.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۱۲ تجدیدنظر، ۰۹۱۰۹۹۷۰۹۰۱۲۰۳۱۸۷، تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۹.
- دیوان عالی کشور، شعبه ۱۸، دادنامه شماره ۰۹۳۰۹۹۷۰۹۰۷۸۰۰۴۹۲، تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۲۶.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۱۷ تجدیدنظر، دادنامه شماره ۰۹۲۰۹۹۷۰۹۰۱۷۰۰۴۸۰، تاریخ ۱۳۹۲/۲/۱۷.
- دیوان عالی، شعبه ۲۱، دادنامه ۰۹۱۰۹۹۸۵۱۱۱۹۰۱۵۵۰، تاریخ ۱۳۹۴/۰۱/۲۹.

- دیوان عالی کشور، شعبه ۲۲، دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۸۲۰۰۳۲۱، تاریخ ۱۳۹۳/۰۸/۲۸.
- دیوان عدالت اداری، شعبه اول تجدیدنظر، دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۵۶۰۰۰۷۳، تاریخ ۳۱ فروردین ۱۳۹۳.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۳۰، دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۹۰۳۰۰۰۶۲۲، تاریخ اول خرداد ۱۳۹۲.
- دیوان عدالت اداری، شعبه ۳۰، دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۹۰۳۰۰۰۳۳۱۰، تاریخ ۱۳۹۱/۹/۲۸.
- دیوان عالی کشور، شعبه دهم، دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۷۰۰۰۲۶۹، تاریخ ۳۱ تیر ۱۳۹۳.

References

In French

- Cadiet, L. (2016). *Connexité*. In *Répertoire de procédure civile* (n° 12). Dalloz.
- Douchy-Oudot, M. (2014). *Compétence*. In *Répertoire de procédure civile* (n° 28). Dalloz.

In Persian

- Abū al-Ḥasan ‘Alī ibn Muḥammad ibn Muḥammad ibn Ḥabīb al-Baṣrī al-Baghdādī, known as al-Māwardī. (1419 AH). *Al-Ḥāwī al-kabīr fī fiqh madhhab al-Imām al-Shāfi‘ī wa huwa sharḥ Mukhtaṣar al-Muzanī* (Vol. 16, A. M. Mu‘awwaḍ & A. A. ‘Abd al-Mawjūd, Eds.). Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
- Aḥmadī, K. (2014). A comparative study of the concept and types of actions among persons. *Comparative Legal Research*, (86).
- Fathī, B., & Hormozī, K. (2023). The indivisibility of claims in Iranian and French civil procedure. *Judiciary Law Journal*, (122).
- Heydarī, A., Hasanī Jalīlīān, M. R., & Yār-Aḥmadī, M. (2018). Litigation procedure in Persian literature. *Journal of Poetic Research (Būstān-e Adab)*, 10(4).
- Hormozī, K. (2018). Joinder and separation of claims and its comparison with splitting one claim into multiple claims in Iranian and French law. *Private Law Research*, (23).
- Kātūzīān, N. (2003). *Judicial justice: Selected judgments* (2nd ed.). Tehran: Mizan Publishing.
- Mashhadī, A., & Āyatollāh, J. M. (2019). Standards of judicial review over the discretionary powers of administrative authorities in the laws of Iran, France, and Germany. *Quarterly Journal of Administrative Law*, (18).
- Şādeqī-Pūr, H. (2017). *The role of the relationship between claims in adjudicative procedure and judgments* (Doctoral dissertation, University of Tehran).
- Shahīd Thānī. (2019). *Al-Rawḍah al-bahīyyah fī sharḥ al-Lum‘ah al-Dimashqīyyah* (Vol. 3, S. M. Kalāntar, Ed., 2nd ed.). Qom: Ketābkhāneh-ye Madresch-ye Feqāhat.
- Ṭahmāsbī, A. (2017). Analysis of the rules of civil procedure in cases involving multiplicity of litigants. *Judiciary Law Journal*, (98).

Judicial Decisions

- Court of Administrative Justice, Appellate Branch. Judgment No. 9209970901000608, dated June 15, 2013.
- Court of Administrative Justice, Branch 12 (Appellate Division). Judgment No. 9109970901203183, dated February 27, 2013.
- Court of Administrative Justice, Branch 12 (Appellate Division). Judgment No. 9109970901203187, dated February 27, 2013.
- Court of Administrative Justice, Branch 15. Judgment No. 9109970901502741, dated March 18, 2013.
- Court of Administrative Justice, Branch 17 (Appellate Division). Judgment No. 9109970901703572, dated March 3, 2013.
- Court of Administrative Justice, Branch 17 (Appellate Division). Judgment No. 9209970901700480, dated May 7, 2013.
- Court of Administrative Justice, Branch 30. Judgment No. 9109970903003310, dated December 18, 2012.
- Court of Administrative Justice, Branch 30. Judgment No. 9209970903000622, dated May 22, 2013.

Court of Administrative Justice, Branch 5 (Appellate Division). Final Judgment No. 5/90/1380, dated September 26, 2012.

Court of Administrative Justice, First Appellate Branch. Judgment No. 9309970905600073, dated April 20, 2014.

Court of Appeal, Branch 61. Judgment No. 9409982163900382, dated April 10, 2016.

General Civil Court of Malārd County, Branch 3. Judgment No. 9109972660600741, Case File No. 9109982660600471.

General Civil Court of Malārd County, Branch 4. Judgment No. 281, dated March 7, 2015.

Supreme Court of Iran, Branch 10. Judgment No. 9309970907000269, dated July 22, 2014.

Supreme Court of Iran, Branch 18. Judgment No. 9309970907800492, dated February 15, 2015.

Supreme Court of Iran, Branch 21. Judgment No. 9109985111901550, dated April 18, 2015.

Supreme Court of Iran, Branch 22. Judgment No. 9309970908200321, dated November 19, 2014.

Tehran General Civil Court, Branch 108. Judgment No. 0182-20/3/91.

Tehran General Civil Court, Branch 11. Judgment No. 01164, dated March 4, 2015.

Tehran General Civil Court, Branch 152. Judgment No. 703, dated October 19, 2015.

Tehran General Civil Court, Branch 2. Judgment No. 000985, dated January 14, 2015.

Tehran General Civil Court, Branch 2. Judgment No. 9400053, dated April 18, 2015.

Tehran General Civil Court, Branch 220. Judgment No. 421, dated September 23, 2014.

Tehran General Civil Court, Branch 23. Judgment No. 00345/94.

Tehran General Civil Court, Branch 28. Judgment No. 00969, dated January 20, 2014.

Tehran General Civil Court, Branch 32. Judgment No. 88, dated April 28, 2012.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 12. Judgment No. 9309982667200407, dated August 16, 2015.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 13. Judgment No. 9109970221300864, dated September 26, 2012.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 13. Judgment No. 9109970221300864, dated September 26, 2012.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 17. Judgment No. 9409980231700334, dated January 7, 2016.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 17. Judgment No. 9409980228300037, dated November 2, 2015.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 3. Judgment No. 9209970220300253, Case File No. 9109982164100763, appeal from Judgment No. 1145 dated 15 March 2013 issued by Branch 216 of the Tehran General Court.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 32. Judgment No. 9309970223200104, dated April 20, 2014.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 32. Judgment No. 9309980226200434, dated May 17, 2015.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 35. Judgment No. 9209970223500913, dated October 29, 2013.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 44. Judgment No. 9209970224400301, dated June 1, 2013.

Tehran Province Court of Appeal, Branch 56. Judgment No. 9409982160800050, dated December 30, 2015.